

Г61

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГОЛОД АНДРІЙ ПЕТРОВИЧ

Г61

УДК 332.122:338.48-048.35

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
МОДЕРНІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ТУРИСТИЧНИХ СИСТЕМ**

Спеціальність: 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Чернігів-2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Качала Тамара Миколаївна,
Національна академія державного управління при
Президентіві України, професор кафедри
управління національним господарством та
економічної політики

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Комеліна Ольга Володимирівна,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка, професор кафедри
менеджменту і логістики;

доктор економічних наук, старший науковий
співробітник
Шевчук Андрій Васильович,
Черкаський державний технологічний університет,
професор кафедри економічної кібернетики та
маркетингу;

доктор наук з державного управління, доцент
Оліфіренко Лілія Дмитрівна,
Чернігівський національний технологічний
університет, професор кафедри менеджменту та
державної служби.

Захист відбудеться 27 грудня 2017 р. об 11⁰⁰ години на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.01 у Чернігівському національному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України за адресою: 14027, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, корпус 1, 224 аудиторія.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чернігівського національного технологічного університету Міністерства освіти і науки України за адресою: 14027, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий «27» листопада 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

І. В. Соломаха
І. В. Соломаха

БІБЛІОТЕКА
Львівського державного
університету фізичної
культури

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах переходу суспільних систем до високотехнологічних укладів та формування економіки знань особливою актуальності набувають проблеми комплексного та прискореного розвитку продуктивних сил як окремих регіонів так і держави в цілому. Одним із каталізаторів подолання хронічної відсталості вітчизняної економіки від сучасного рівня високорозвинених країн є активізація інноваційної діяльності і не лише у виробничій сфері, де формується додана вартість, а й у сфері послуг, де вона примножується найбільш швидкими темпами.

Процес інноваційного розвитку є тривалим і охоплює не лише новітні види економічної діяльності, а і регіональний аспект. Актуальність цього положення зумовлена тим, що, з одного боку, розвиток національної економіки спирається на просторовий, ресурсний, виробничий і споживчий потенціали конкретних територій, а з іншого – за сприятливих умов і адекватних важелів державної підтримки саме територіальні громади спроможні внести суттєвий внесок у нарощування потенціалу та модернізацію просторової економіки та національного господарського комплексу в цілому.

Сучасний етап функціонування економічних систем різних рівнів характеризується пороговими значеннями нестабільності. Загрози і виклики сучасності негативно позначались і на функціонуванні сфери туризму, яка, з одного боку, є однією із найбільш перспективних та високоліквідних напрямів економічної діяльності, а з іншого – надзвичайно чутливою до дії деструктивних чинників різного походження. Природа туризму, як соціального явища зумовлює його тісні взаємозв'язки із процесами, що проходять у межах регіональних спільнот та в окремих дестинацій. Поширення міжнародного тероризму, нелегальної міграції, зростання захворюваності на соціально небезпечні хвороби, загальне погіршення екологічної ситуації, незважаючи на інтенсифікацію туристичних потоків, призводять до суттєвого зростання їх негативного впливу на туристичну діяльність, що має різну ступінь прояву на просторовому рівні.

Саме зазначені об'єктивності і зумовлюють необхідність проведення ґрунтовних досліджень модернізаційних процесів у туристичній сфері як вагомий складовий якісно нового розвитку регіональної суспільної системи.

Розгляду регіональної економіки як онтологічної і конкретної складової суспільних систем присвячено праці багатьох закордонних і вітчизняних учених, зокрема Г. Дейлі, Н. Лейпера, М. Портера, Т. Хегерстренда, О. Амопі, М. Боруцака, Б. Бурчинського, М. Бутка, Н. Верховлядової, С. Вовканича, В. Гесця, О. Гонти, Б. Дапилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, Т. Качали, О. Комеліної, В. Кравціва, М. Мальської, Л. Оліфіренко, О. Ольшанської, Н. Павліхи, Т. Пепи, С. Писаренко, С. Романюка, Л. Семів, І. Сторонянської, В. Удовиченка, Л. Чернюк, Л. Черчик, А. Шевчука, С. Шкарлета та інших. Завдяки їхньому науковому доробку обґрунтовано теоретико-методологічні засади наукового аналізу стану та перспектив розвитку регіональних суспільних систем.

Водночас методологічні засади модернізації регіональних туристичних систем як опорного каркаса просторового розвитку сфери послуг з урахуванням особливостей нинішнього етапу державотворення в Україні глибоко не розроблені.

З огляду на це обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною, відповідає перспективним напрямам сучасних наукових пошуків і має важливе теоретико-методологічне і практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертаційного дослідження пов'язаний з науково-дослідними темами, які виконувалися у Черкаському державному технологічному університеті, зокрема «Регулювання сталого розвитку регіональних економічних систем в умовах трансформаційних змін» (номер державної реєстрації 0111U002933), де автором було обгрунтовано теоретичні засади сталого економічного зростання регіональних систем туристичного профілю; «Економічні основи модернізації регіональних господарських комплексів в інвестиційно-інноваційному напрямі» (номер державної реєстрації 0112U001704), де автором окреслено концептуальні засади безпечного розвитку регіональних туристичних систем; у Закарпатському регіональному центрі соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України, зокрема у межах теми «Стратегія формування самодостатніх територіальних громад гірських територій» (номер державної реєстрації 0117U002948) автором проаналізовано проблеми модернізації компонентної та просторової структури регіональних туристичних систем Карпатського регіону України; у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, зокрема у межах теми «Трансформація системи регіональних ринків на основі маркетингового підходу» (номер державної реєстрації 0117U004713) автором було обгрунтовано сутність, принципи та фактори модернізації регіональних туристичних систем та підвищення їх привабливості на основі маркетингового підходу. Дисертаційне дослідження також пов'язане із темами науково-дослідних робіт, що виконуються на кафедрі туризму Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обгрунтування теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій щодо модернізації регіональних туристичних систем на сучасному етапі державотворення в Україні.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні підходи щодо сутності модернізаційної парадигми та окреслити особливості її прояву в розвитку туристичних систем регіонів України;
- дослідити економічну сутність туристичних систем у складі регіональної економіки та розробити методологічні підходи до оцінки їх стану в контексті сталого розвитку;
- розробити методологічні підходи до оцінки стану регіональних туристичних систем на засадах сталого розвитку;
- проаналізувати сучасні соціальні, інформаційні, екологічні та інші компоненти регіональних туристичних систем та тенденції їх розвитку у трансформаційний період;
- визначити вплив рівня економічної безпеки та деструктивних чинників на розвиток туристичних систем;
- окреслити шляхи удосконалення інституціонального середовища у сфері розвитку туризму в умовах децентралізації владних повноважень;
- класифікувати передумови та фактори безпечного функціонування та розвитку регіональних туристичних систем;

- детермінувати наукові підходи до аналізу проблем соціалізації економіки регіонів із позицій пріоритетності розвитку туризму;

- сформулювати методичні підходи до кластерної моделі розвитку регіональних туристичних систем та її інноваційного ядра як опорного каркаса просторових систем у сфері послуг;

- охарактеризувати стан туристичної інфраструктури у складі територіальних суспільних систем та її вплив на модернізаційні процеси через інноваційні домінанти;

- ідентифікувати наявність точок прискореної капіталізації туристичного потенціалу регіональних суспільних систем та аргументувати підходи до їх використання з урахуванням характерних просторових особливостей.

Об'єктом дослідження є процеси модернізації регіональних туристичних систем.

Предмет дослідження – теоретичні, методологічні та прикладні засади модернізації регіональних туристичних систем України в сучасних умовах.

Методологічною основою дослідження послужили положення сучасної економічної теорії, регіональної економічної науки, туризмознавства, соціології, екологічної безпеки, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, в яких висвітлено проблеми розвитку регіональних туристичних систем.

Для вирішення поставлених завдань у дисертації використано відповідні загальнонаукові та спеціальні методи, серед яких: історико-логічний (для якісного аналізу властивостей, функцій та принципів якісно нового розвитку туристичних систем); системного підходу (під час розгляду сутності територіальних суспільних систем і їх туристичної складової); групування (у процесі систематизації та ієрархічної ідентифікації елементів туристичної системи); аналізу та синтезу (для деталізації об'єкта і предмета дослідження); декомпозиції (під час проведення аналізу наявних підходів щодо трактування досліджуваних проблем); структурно-функціональний (у процесі аналізу функціональних особливостей та факторів модернізації регіональних туристичних систем, розробці схеми диференціації програмних цілей та оцінки результативності модернізаційної стратегії); узагальнення (у процесі оцінювання впливу туристичних систем на розвиток економіки регіонів); математико-статистичний (для застосування кластерного, факторного та інших аналітичних прийомів) та ін. Використовувалися також спеціальні методи, такі як програмно-цільовий (для обґрунтування стратегічних та операційних (програмних) цілей у межах стратегії гарантування безпеки туризму); картографічний (для відображення просторової структури досліджуваних процесів і явищ, візуалізації результатів статистичного аналізу); моделювання (у процесі розроблення абстрактних моделей функціонування регіональної туристичної системи).

Інформаційну базу дослідження становили Конституція України, закони України, укази Президента України, нормативні акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, міжнародно-правові документи, статистичні дані Державної служби статистики України та її регіональних підрозділів, а також науковий доробок українських і зарубіжних науковців за темою дослідження, інформаційні інтернет-ресурси.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у розробленні та обґрунтуванні теоретико-методологічних засад модернізації регіональних туристичних систем в умовах змін інституціонального середовища та реалізації євроінтеграційного вибору нашої держави.

До найбільш вагомих наукових результатів, які розкривають особистий внесок дисертанта у досліджувану проблему та характеризують новизну роботи, належать такі:

уперше:

- запропоновано стратегічні напрями мінімізації ризиків стабільного функціонування регіональних туристичних систем, які дають змогу не лише удосконалити організаційно-економічні механізми регулювання регіональних ринків туристичних послуг, а й гарантувати збалансований розвиток просторової суспільної системи загалом;

- обґрунтовано концептуальні підходи до модернізації регіональних туристичних систем на засадах сталості, які передбачають необхідність конвергенції інфраструктурного простору, формування інноваційного ядра, мінімізацію прояву деструктивних чинників та збалансування інтересів територіальних громад, регіонів та держави в цілому;

- запропоновано критеріальний підхід до оцінки модернізаційного стану регіональних туристичних систем в сучасних умовах з урахуванням посилення впливу органів місцевого самоврядування на ефективність використання наявного потенціалу на регіональному рівні;

удосконалено:

- параметричні характеристики регіональних туристичних систем, які, на відміну від існуючих, базуються на комплексному підході і дають змогу всебічно розглядати просторову структуру туристичного комплексу на мікро-, мезо- і макрорівнях;

- методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки регіону, які, на відміну від наявних, дають змогу здійснити типізацію регіональних туристичних систем України за передумовами їх модернізації і провести диференціацію програмних цілей у межах стратегічного планування;

- структурно-логічну схему державного регулювання розвитку туризму в регіонах України, котра, у порівнянні з діючою практикою, враховує необхідність реалізації модернізаційної парадигми та базується на удосконаленому інструментарії, котрий дозволяє підвищити обґрунтованість стратегій розвитку регіональної економіки;

отримали подальший розвиток:

- наукові підходи до структуризації регіональних суспільних систем, у межах яких виокремлено інституціональні, природно-географічні, культурно-історичні та соціально-економічні передумови, що впливають на відтворення продуктивних сил та функціонування сучасних регіональних туристичних комплексів;

- прикладні аспекти оцінки рівня соціалізації економіки регіонів та його впливу на активізацію функціонування туристичної системи, з урахуванням необхідності посилення впливу територіальних громад на процеси активізації за діяння людського потенціалу на усіх таксономічних рівнях;

- параметричні характеристики розвитку окремих сфер економічної діяльності, які формують інфраструктурну, інформаційну та організаційну компоненти функціонування регіональної туристичної системи, зокрема туроператорську та турагентську діяльність, стан оздоровчих, культурно-історичних закладів та ресторанного господарства, що дало змогу виокремити перспективи напрями їх модернізаційних змін;

- класифікаційні ознаки туристичного потенціалу міських агломерацій та сільських і природоохоронних територій, що дало змогу розглядати туристичну кластеризацію як механізм просторової модернізації туристичних систем.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність результатів дослідження полягає в тому, що розроблені автором теоретичні положення, методологічні підходи та практичні рекомендації до модернізації регіональних туристичних систем можуть бути використані у процесі формування та реалізації державної регіональної політики з урахування курсу України на децентралізацію владних повноважень, в аналітичній роботі місцевих органів виконавчої влади, в управлінській практиці органів місцевого самоврядування, у діяльності господарюючих суб'єктів туристичної сфери та у навчальному процесі вищих навчальних закладів.

Матеріали дисертаційного дослідження використані у процесі аналізу стану і тенденцій соціально-економічного розвитку регіону, моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики, зокрема у сфері туризму, департаментом регіонального розвитку Черкаської обласної державної адміністрації (довідка № 1181 від 27 жовтня 2017 року); у процесі підготовки пропозицій до проєктів нормативно-правових актів та організаційно-розпорядчих документів, спрямованих на активізацію розвитку туризму та курортної справи в регіоні Управлінням туризму та курортів Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 519 від 9 жовтня 2017 року); у процесі розробки інвестиційних пропозицій у сфері туризму на території Львівської області Державною бюджетною установою «Львівський регіональний центр з інвестицій та розвитку» (довідка № 12 від 19 жовтня 2016 року); для розроблення проєктів нормативно-правових актів у сфері туристичної освіти та оптимізації функціонування регіональних освітніх систем Асоціацією працівників навчальних закладів України туристичного і готельного профілю (довідка № 57-01-04/а від 19 вересня 2017 року); для удосконалення планування та організації масових туристично-спортивних заходів у регіоні та модернізації системи підготовки кадрів ЛМГО «Федерація спортивного туризму» (довідка № 35/17 від 14 червня 2017 року); у процесі розроблення стратегії конкурентної боротьби на регіональному туристичному ринку ПП «Ферос», м. Львів (довідка № 25 від 7 червня 2017 року); для удосконалення планування інвестиційної діяльності через ухвалення науково-обґрунтованих рішень щодо діяльності на регіональних ринках ТОВ «Туристичне агентство «Мандарин», м. Черкаси (довідка № 19 від 2 червня 2017 року).

Окремі положення і висновки дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського для забезпечення викладання навчальних дисциплін «Туронерейтинг» та «Управління якістю туристичних послуг» (акт впровадження від 9 червня 2017 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею автора. Наукові положення, висновки і рекомендації, які містяться в ній і виносяться на захист, одержані автором самостійно і є його особистим внеском в економічну науку.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідались і обговорювались на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях і семінарах, зокрема на Міжнародній конференції «Молоді науковці – географічній науці» (м. Київ, 2006 р.); Всеукраїнській конференції «Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи» (м. Київ, 2007 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення» (м. Львів, 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Инновационные технологии в сфере туризма, гостеприимства, рекреации и экскурсоведения» (м. Мінськ, 2008 р.); II Міжнародній науковій конференції «Географія і туризм: європейський досвід» (м. Львів, 2008 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення» (м. Львів, 2010 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України» (м. Київ, 2011 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна: Схід-Захід – проблеми сталого розвитку» (м. Львів, 2011 р.); Регіональній науково-практичній конференції «Актуальні питання сучасної економічної науки та міжнародних відносин» (м. Дніпропетровськ, 2011 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Еко- і агротуризм: перспективи розвитку на регіональному та локальному рівнях» (м. Рівне, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Менеджмент і логістика – перспективи напрямки розвитку економіки» (м. Київ, 2013 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми сучасної економіки» (м. Донецьк, 2013 р.); Першій міжнародній заочній науково-практичній конференції «Туризм в современном мире. Проблемы и перспективы» (м. Тула, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Гео економічні проблеми міжнародних відносин: оцінки, прогнози, сценарії» (м. Київ, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку» (м. Ужгород, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети розвитку економіки України та інших країн» (м. Чернігів, 2013 р.); Міжнародній мережевій науково-практичній конференції «Євроінтеграційні процеси в освіті та науці: єдиний інноваційний простір» (м. Тернопіль, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку» (м. Київ, 2014 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку туризму» (м. Миколаїв, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Структурні трансформації національних економік в умовах глобалізації» (м. Миколаїв, 2014 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія і практика сучасної економіки» (м. Черкаси, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування інноваційної економіки: світовий досвід та вітчизняні реалії» (м. Херсон, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Наукові засади ресурсозбереження в системі антикризового управління і відтворення економіки» (м. Хмельницький, 2015 р.); Міжнародній

науково-практичній конференції «Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону» (м. Чернівці, 2015 р.); V Міжнародному науково-практичному семінарі «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції» (м. Луцьк, 2015 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання економічних наук» (м. Запоріжжя, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (м. Одеса, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Методичні та практичні підходи до вдосконалення результативності політики економічного зростання» (м. Київ, 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні концепції управління економічним розвитком країни» (м. Одеса, 2016 р.); IV Регіональній науково-практичній конференції «Історико-культурні пам'ятки Прикарпаття та Карпат – важливі об'єкти в розвитку туризму» (м. Львів, 2016 р.); Ювілейній X Міжнародній науковій конференції «Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід» (м. Львів, 2016 р.).

Основні положення дисертації також доповідалися на наукових семінарах, звітних наукових конференціях кафедри туризму Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.

Публікації. Основні результати дослідження викладені у 58 опублікованих наукових працях, з них 1 монографія, 18 статей у наукових фахових виданнях України (з них 3 статті у періодичних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 5 статей у наукових фахових журналах іноземних країн, 2 статті в інших виданнях та 32 публікації у матеріалах наукових конференцій і семінарів. Загальний обсяг наукових праць становить 35,91 друк. арк., у тому числі 33,01 друк. арк. належить особисто автору.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається з вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації викладено на 377 сторінках комп'ютерного тексту (15,7 авт. арк.), що містить 24 таблиці та 56 рисунків, з яких 12 займають всю площу сторінки. Список використаних джерел включає 450 найменувань, які викладено на 53 сторінках. Додатки представлені на 25 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі дисертації «**Теоретичні засади дослідження регіональних туристичних систем**» обґрунтовано поняття та економічний зміст регіональних туристичних систем у складі просторових суспільних формувань, розширено категоріальне поле дослідження, виокремлено їх модернізаційні домінанти в сучасних умовах розвитку продуктивних сил.

У дисертаційному дослідженні актуалізовано вагомість теоретичних проблем нарощувань щодо місця туристичної системи у складі регіонального економічного простору.

Розглядаючи певну просторову систему як сукупність або множину пов'язаних між собою елементів, дисертант пропонує враховувати їх диференціацію, яка складається із значної кількості таксономічних відмінностей, котрі в об'єктивних умовах обумовлюють необхідність модернізації сукупної системи у її єдності та взаємозв'язку із цілісним просторовим середовищем.

На основі аналізу наукового доробку вітчизняних та зарубіжних учених та базуючись на положеннях системного підходу, основними функціями туристичної сфери є задоволення потреб людини у туристичних продуктах, гарантування її безпечності, автором запропоновано як категорію регіональної економіки поняття «регіональна туристична система».

У зарубіжній науці цей термін вживається досить широко, однак він є більше елементом професійного дискурсу в наукових дослідженнях, що пов'язані із прикладними аспектами функціонування туристичних комплексів, та не має під собою просторового концептуального каркасу. Основним недоліком існуючих моделей туристичних систем є те, що вони не розглядають конкретних об'єктів, на рівні яких відбувається комплексний прояв модернізаційних ознак розвитку продуктивних сил на регіональному рівні.

Базуючись на теоріях і концепціях сучасної регіональної економіки, використовуючи основні положення системного та синергійного підходів, а також враховуючи специфіку формування та розвитку економіки знань, дисертантом запропоновано у ролі об'єкта регулювання та суб'єкта регіонального розвитку розглядати саме регіональну туристичну систему (РТС).

У дисертаційній роботі сформульовано дефініцію регіональної туристичної системи як упорядкованої матеріально-інформаційної сукупності взаємозв'язаних елементів, об'єднаних прямими і зворотними зв'язками, котра саморозвивається і саморегулюється, існуючи як відносно стійке єдине ціле завдяки взаємодії розподілу і перерозподілу ресурсів, незважаючи на те, чи вони є наявними в реально існуючому просторі, або ж надходять ззовні, чи продукуються цією самою сукупністю.

Найважливішою характеристикою регіональної туристичної системи є те, що вона базується виключно на туристичних потоках, а її стан визначається сукупністю значень, які є параметричними характеристиками всіх складових цієї системи. На думку автора, найсуттєвішими компонентами РТС є соціальна, ресурсна, інфраструктурна, організаційна, інституціональна, інформаційна та науково-освітня складові (рис. 1).

Рис. 1. Базові компоненти РТС

Під туристичними потоками пропонується розглядати сукупність споживачів туристичних продуктів, котрі незалежно від місця їх походження та місця призначення, різної спрямованості мають кількісний і якісний виміри і забезпечують ефективне функціонування цілісної регіональної туристичної системи (рис. 2).

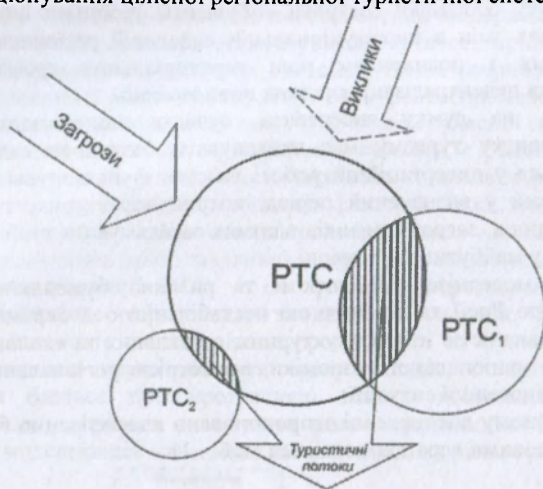

Рис. 2. Взаємодія регіональних туристичних систем в умовах нестабільності

Головна відмінність регіональної туристичної системи від інших подібних системних моделей регіонального рівня полягає власне у меті функціонування, котра є комплексною у порівнянні з поточними, ніж задоволення потреб людини у товарах чи послугах.

Доведено, що системоформувальною в регіональній туристичній системі є туристична діяльність у секторальному і просторовому вимірах, а її складовими – сфери діяльності у складі регіональної економіки, що мають прямі зв'язки або ж забезпечують повноцінну туристичну діяльність. Субстрат регіональної туристичної системи – це природні комплекси, екістичні системи та просторова інфраструктура регіону, які є основою для здійснення туристичної діяльності в межах регіону.

Характерною особливістю функціонування туристичної сфери у складі просторових суспільних систем в умовах посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів є об'єктивна потреба у комплексній модернізації продуктивних сил як окремих територіальних формувань, так і регіонів та держави в цілому.

При цьому під модернізацією регіональних туристичних систем розуміється якісно новий розвиток всіх її базових компонент з орієнтацією на стандарти високорозвинених європейських країн.

Проте, на відміну від сфери матеріального виробництва, яка потребує реалізації реконструктивно-модернізаційної парадигми, пов'язаної із значними інвестиційними ресурсами, туристичний комплекс має прискорені можливості оновлення, оскільки реально існуючі рекреаційні ресурси, об'єкти історико-культурної та етнічної спадщини, готельно-ресторанне господарство та регіональний менеджмент не потребують вагомих вкладень у їх оновлення.

Водночас при цьому акцент має бути зроблений на активізацію інноваційної діяльності, що можна досягати завдяки солідарному фінансуванню цих процесів з боку приватного капіталу, місцевих бюджетів, джерел приватно-державного партнерства та закордонних інвесторів.

З іншого боку особливої гостроти набувають проблеми інфраструктурного оновлення в умовах змін в інституціональній складовій регіональних суспільних систем, пов'язаних з посиленням ролі територіальних громад у процесах державотворення та децентралізації владних повноважень.

Окрім того, на думку дисертанта, сучасна модернізаційна парадигма регіонального розвитку туризму має враховувати безпекову складову. Безпека туризму трактується у дисертаційній роботі як стан функціонування регіональної туристичної системи у визначений період, котрий характеризується відсутністю деструктивних впливів, загроз і ризиків здатних загальмувати стабільний розвиток продуктивних сил у майбутньому періоді.

При цьому модернізаційні загрози та ризики обумовлюються не лише військовою агресією Росії та політичною нестабільністю в окремих регіонах, а і складністю та задавненістю інфраструктурних, соціальних та екологічних проблем, незбалансованістю національної економіки, асиметрією регіонального ландшафту, погіршенням криміногенної ситуації.

У дисертаційному дослідженні запропоновано класифікацію безпеки туризму за змістовним і видовим характеристиками (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація загроз, викликів і ризиків, які обмежують туристичну діяльність

Напрямки	Види
Політичний	Зовнішні загрози
	Військова агресія
	Правовий захист іноземних туристів
Соціальний	Медична допомога
	Якість соціальних послуг
	Криміногенна ситуація
Економічний	Захист власності
	Безпека ведення бізнесу
	Стабільність валюти та інфляція
Екологічний	Безпечність екосистем
	Якість життєдіяльного середовища
	Ризики виникнення надзвичайних ситуацій
Інформаційний	Захист персональних даних
	Якість інформаційних послуг
Інфраструктурний	Якість транспортних послуг
	Безпечність харчування
	Комфортність проживання
	Облаштованість рекреаційних систем
Туристичні споруди та обладнання	Технологічна безпека
	Інженерна облаштованість

На думку автора, континуальність мінімізації ризиків у сфері туризму в регіоні полягає у наявності досить стабільного зовнішнього середовища, яке, незважаючи на ймовірність настання певних подій, що значно змінюють його характеристики, все ж таки є інерційним та стійким у довгостроковій перспективі й може розглядатися як цілісний об'єкт наукових досліджень.

Розгляд у дисертаційній роботі процесу функціонування регіональної туристичної системи відповідно до положень синергійного підходу як зміни рівня її ентропії дає змогу обґрунтувати практичні підходи до гарантування безпеки туристичної діяльності в регіоні.

Другий розділ дисертації «**Методологічні засади модернізації регіональних туристичних систем**» присвячено обґрунтуванню сутності, принципів та факторів модернізації регіональних туристичних систем, а також розробленню методичних підходів до оцінювання її рівня через критерії конкурентоспроможності.

З огляду на те, що модернізація стає імперативом сучасної економіки на усіх її рівнях, то ключовим завданням модернізації туризму є задоволення потреб у туристичних послугах, що змінюються адекватно з активізацією інтеграційних процесів під впливом ендегенних і екзогенних факторів. Отже, модернізація РТС, на відміну від трансформації, є якісно новим процесом. Однак у випадку переходу РТС до нового стану параметри (цілі і завдання) модернізації змінюються.

Основа трансформації РТС – це глибинні перетворення під впливом регуляторів зовнішнього середовища та ентропії системи, а модернізації – саморегуляція і взаємодія систем різних просторових та функціональних рівнів. Отже, трансформацією варто вважати зміну укладів, станів певної системи. Водночас, коли йдеться про прогресивні зміни, удосконалення, збереження позитивних трендів – доцільно аналізувати саме модернізаційні процеси. Для РТС трансформація і модернізація – взаємозв'язані процеси на різних рівнях (рис. 3).

Рис. 3. Концептуальні характеристики модернізації і трансформації регіональних туристичних систем

З огляду на особливості функціонування регіональних туристичних систем у сучасних умовах, які характеризуються інтенсифікацією інтеграційних процесів, особливої актуальності набувають саме модернізаційні засади, що дають змогу більш повно реалізувати конкурентні переваги просторових суспільних систем.

Модернізація як базовий чинник досягнення зазначених цілей потребує реалізації системи принципів функціонування і якісно нового розвитку регіональних господарських систем, заціняння сукупності методичних підходів і способів пізнання сутності цих процесів (рис. 4).

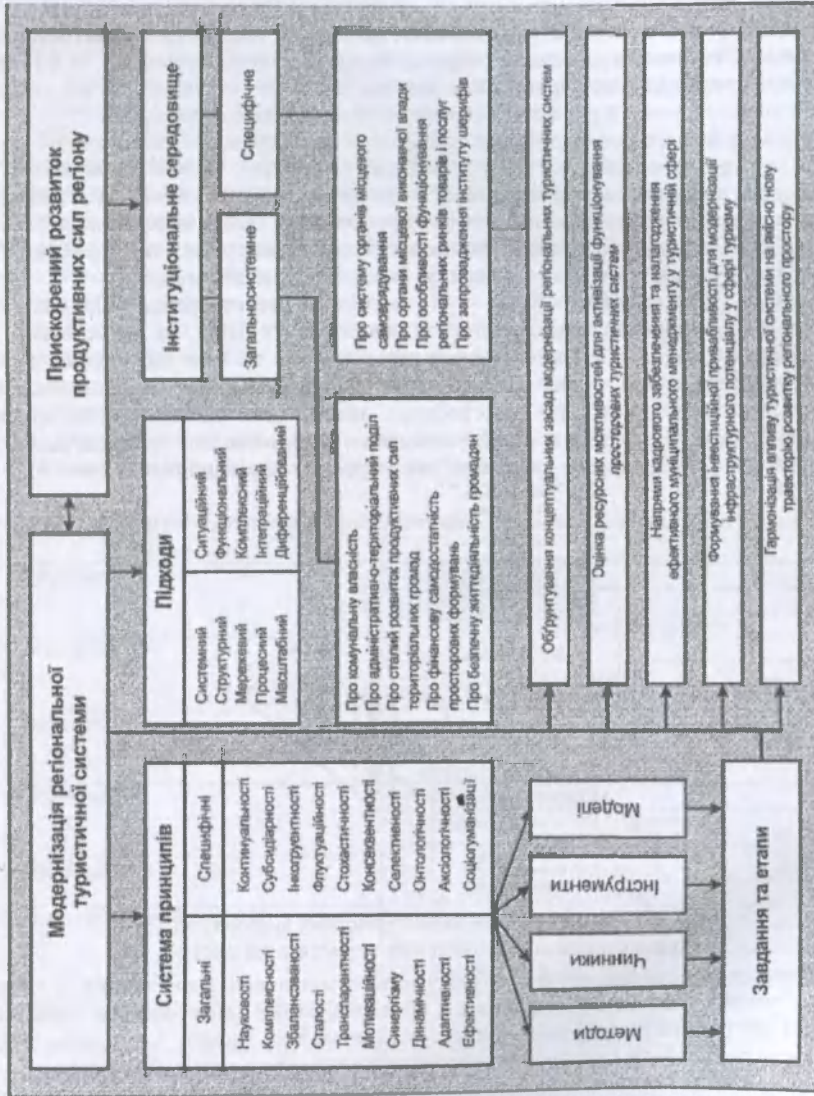

Рис. 4. Методологія модернізації регіональних туристичних систем

При цьому автор акцентує увагу на необхідності врахування того, що модернізаційний вектор інституціонального середовища має бути спрямований на децентралізацію владних повноважень через підвищення ролі територіальних громад у системних перетвореннях на базовому рівні суспільних систем. Адже у чинному Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» не збалансовані їхні права й обов'язки, передусім у сфері економіки, соціальної підтримки і захисту населення, раціонального природокористування та охорони довкілля.

У дисертаційному дослідженні автор доводить, що оскільки у центрі державотворення має стати людина, то людський потенціал виступає базисом формування конкурентних переваг, а діяльність людини, як носія інноваційності, забезпечить капіталізацію можливостей регіональних суспільних систем.

З урахуванням того, що туристичний потенціал в онтологічному вимірі є переважно регіональним за походженням, особливого значення набуває створення релевантного правового поля для діяльності місцевих органів виконавчої влади, оскільки згідно з вимогами Закону України «Про засади державної регіональної політики» місцеве самоврядування є виключно владою горизонтальною.

Модернізація трактується у роботі як інституційна динаміка сучасної економічної системи, метою якої є якісно новий розвиток регіональної туристичної системи завдяки задіяння традиційних та новітніх спеціалізацій з використанням знань, етнокультурних особливостей, соціогуманітарних та природно-ресурсних можливостей відповідно до суспільних потреб та світових стандартів, що забезпечить самопідтримуючий сталий відтворювальний процес через задіяння інноваційних факторів.

Вагомою компонентою модернізації регіональних туристичних систем є їх якісно нова інфраструктурна облаштованість. «Точками дотику» є потреба оновлення транспортної мережі та засобів, телекомунікаційних об'єктів, закладів харчування, у межах збалансованого розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіону як на загальнодержавному, так і на міжнародному рівнях. Відповідно, процес модернізації інфраструктурної складової регіональної туристичної системи трактується як відтворювально-інноваційні перетворення на якісно новій основі (рис. 5).

Виходячи із твердження про те, що в сучасних умовах особливого змісту набуває модернізаційний аспект регіональних туристичних систем з позицій гарантування їх безпеки, виокремлено та обґрунтовано ключові принципи безпекової складової модернізації РТС.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано роль інноваційних факторів як сутнісних взаємозв'язків між окремими елементами регіональної туристичної системи, що ґрунтуються на засадах креативності. Інноваційні фактори є поліструктурними та не мають чіткої секторальної чи просторової локалізації, але сприяють кластеризації регіональних туристичних систем та виступають її системоутворюючим ядром.

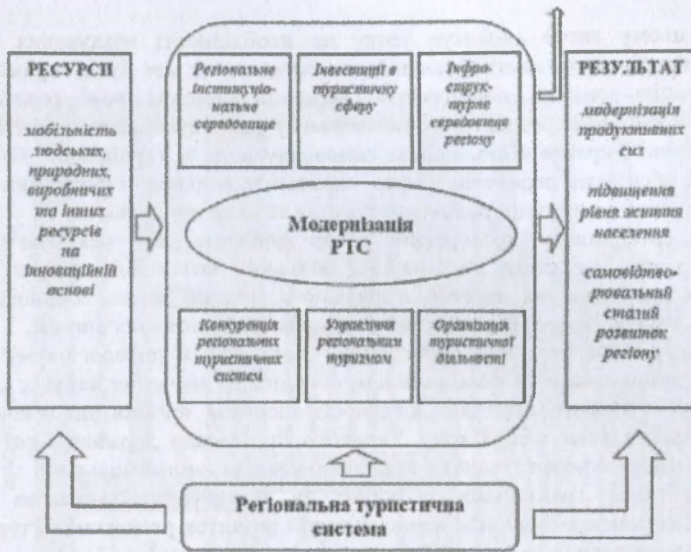

Рис. 5. Структурна схема модернізаційної і ресурсної компонент РТС

У процесі оцінювання ролі соціального складника модернізаційних процесів проаналізовано роль поведінкового підходу. Встановлено, що у процесі туристичної поведінки особа чи група осіб реалізовує свої потреби крізь призму поведінкового середовища, яке сформоване насамперед не шляхом об'єктивного пізнання особливостей реального середовища, а за посередництвом інформаційних чинників.

Встановлено, що соціальна складова туристичної діяльності відіграє провідну роль у модернізації РТС. Така роль зумовлена поширенням сучасного способу життя, зростанням соціальної активності молоді, активізацією процесів створення нових робочих місць, зростанням ролі людської дестинації як фактора її туристичної привабливості, соціальним субстратом таких ключових її компонент, як інфраструктура, організаційна, інституціональна, науково-освітня.

Модернізаційні особливості розвитку РТС пояснюються крізь призму концепції безпеки туризму. Відповідно, можна аналізувати два аспекти модернізації: підвищення стійкості системи до зовнішніх загроз (резистентна модернізація) та адекватне реагування на виклики (адаптивна модернізація). Отже, лише РТС зі стабільно високим рівнем гарантування безпеки може бути суб'єктом ефективних модернізаційних процесів.

Із позицій модернізаційності розвитку обґрунтовано сутність екологічної безпеки туризму як відсутності загроз активізації деструктивних процесів у функціонуванні навколишнього природного середовища, а також наявності можливостей для сталого розвитку відповідних просторових туристичних систем. Забезпечення екологічної безпеки туризму в регіоні неможливе без екологізації діяльності у туристичній діяльності.

Дисертантом запропоновано методичний підхід до оцінки модернізаційного стану регіональних туристичних систем, який базується на індексному методі і математично формалізується так:

$$I_j = \frac{\sum_{i=1}^n P_i}{n} \quad (1) \quad \text{або} \quad I_j = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n P_i}, \quad (2)$$

де I_j – інтегральний індекс модернізаційного стану регіональної туристичної системи; n – кількість показників, що досліджуються; i – сутність показників; P_i – показники оцінки складових елементів регіональної туристичної системи.

Третій розділ «Тенденції та динаміка розвитку регіональних туристичних систем в контексті гарантування їх безпеки» зосереджує увагу на аналізі передумов та факторів функціонування регіональних туристичних систем України.

Проаналізовано передумови формування регіональних туристичних систем як стійких сформованих рис екогенного середовища їх функціонування, що не піддаються модифікації та цілеспрямованому впливу в актуальних умовах.

Охарактеризовано природно-географічні передумови розвитку регіональних туристичних систем України, наголошено на гірських, приморських, змішаних та рівнинних територіях.

Виявлено, що передумови розвитку регіональних туристичних систем базуються на наявному потенціалі, передусім демографічному, соціальному, економічному та екологічному. В ході дослідження доведено, що найкращі вихідні можливості для розвитку туризму мають Центральні та Західні регіони держави. Разом з тим, за умови урегулювання військово-політичних та екологічних загроз, Південно-Східні регіони також можуть відігравати вагомую роль у функціонуванні туристичного комплексу України.

Історико-культурні передумови розвитку туризму в регіонах України досить сприятливі, однак ступінь їхнього позитивного впливу суттєво відрізняється залежно від конкретної регіональної системи. У цьому контексті важливим є просторовий підхід, що пов'язаний із дослідженням особливостей розташування цих об'єктів, обґрунтованістю туристичних маршрутів, а також розробкою проектів активізації використання для потреб туристичної сфери окремих об'єктів, що перебувають у занедбаному стані.

Акцентовано увагу на тому, що найбільш актуальним зовнішнім чинником, який розглядається, насамперед, як загроза і ризик використання туристичного потенціалу України, є військово-політична нестабільність, що проявляється у веденні бойових дій в окремих регіонах держави та тимчасова окупація Автономної Республіки Крим. Цей фактор має досить складну структуру та масштабні ефекти як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях і зумовив, зокрема, суттєве зниження потоків в'їзного туризму, починаючи з 2014 року (рис. 6).

Рис. 6. Динаміка та співвідношення туристичних потоків в Україні.

Зовнішні інформаційні чинники діють переважно як загрози, що мають віртуальний характер і формуються окремими засобами масової інформації з комерційною або політичною метою. Водночас саме поширення інформаційної компоненти є однією із складових економічної модернізації, ґрунтується на активному використанні мережі Інтернет та її ресурсів у повсякденному житті людини, і є важливим викликом, що вимагає адекватного реагування.

У ході дослідження доведено, що наявність соціальних проблем суттєво погіршує туристичний імідж регіонів і чинить деструктивний вплив на ефективність функціонування відповідних регіональних туристичних систем. На прикладі регіонів України, що характеризуються складними соціальними проблемами, переважно, не є нині ні донорами, ні реципієнтами інтенсивних туристичних потоків. Разом з тим такі регіони стають джерелами загроз безпеці туризму на різних ієрархічних рівнях, формуючи потоки нелегальної міграції (часто під виглядом туристичних подорожей). Формування іміджу окремих регіонів як криміногенних, навіть за умови наявності вагомих ресурсних передумов розвитку туризму, суттєво звужує можливості розвитку відповідних туристичних систем, адже туристична діяльність у їх межах обмежується найбільшими проблемними центрами або територіальними ознаками закладів розміщення.

Набір пріоритетних факторів, що чинять найсуттєвіший вплив на розвиток регіональних туристичних систем, суттєво відрізняється залежно від виду туризму за метою, на організації якого спеціалізується регіон. Наприклад, деякі види туризму, що за своєю сутністю не передбачають високого рівня ризику для життя та здоров'я людей, піддаються впливу головним чином соціально-економічних та політичних факторів, у той час як «природоорієнтовані» види активного туризму суттєво залежать також і від впливу гео економічних та соціальних факторів.

Автором проаналізовано динаміку зміни параметричних характеристик регіональних туристичних систем України на сучасному етапі їх функціонування. За результатами оцінки параметрів організаційної компоненти РТС, що характеризується показниками функціонування суб'єктів, кількість обслужених туристів та обсяги доходів від туристичної діяльності у регіонах України, виявлено певні важливі тенденції (табл. 2).

Стан туристичної діяльності в регіонах України у 2011–2016 рр.

Регіон	Кількість суб'єктів туристичної діяльності, осіб						Доходи від продажів туристичних послуг, м. гривень						Кількість обмежених туристів (грн. осіб)						Частка доходів від продажів туристичних послуг у ВРП, %
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
	636	636	640	-	-	-	787,4	879,7	820,5	-	-	-	359	308	297	-	-	-	
АР Крим	79	87	76	69	63	68	8,3	18,0	13,2	13,0	18,9	27,4	26	26	30	21	23	11	
Вінницька	76	83	85	80	68	69	9,8	11,1	13,1	9,6	14,2	18,4	15	20	19	15	16	17	
Волинська	397	404	487	324	294	322	40,1	42,7	46,1	37,9	42,2	48,9	64	68	81	57	46	24	
Дніпропетровська	408	310	355	84	23	33	169,2	128,6	49,8	9,2	22,8	99,5	88	91	114	15	3	10	
Донецька	64	66	58	44	47	56	4,1	3,6	4,1	3,5	4,0	6,0	11	13	10	6	6	3	
Житомирська	149	130	82	74	67	65	12,2	16,8	10,3	9,5	9,4	13,2	22	20	20	12	11	7	
Закарпатська	166	160	250	231	140	161	22,9	24,0	28,7	20,0	18,7	26,7	60	35	54	39	31	21	
Запорізька	116	109	112	99	83	107	220,4	234,7	243,9	206,9	262,9	342,1	59	110	78	64	66	75	
Івано-Франківська	63	69	134	104	90	119	17,9	6,4	20,2	7,5	11,6	22,8	13	18	24	13	12	11	
Київська	94	87	225	15	11	19	19,8	12,5	30,8	0,6	0,8	1,7	16	22	35	1	1	1	
Луганська	230	279	272	235	221	272	114,1	176,7	218,7	174,8	188,7	273,8	129	124	189	92	112	138	
Львівська	86	72	75	65	60	69	35,6	33,6	33,9	5,1	5,2	7,6	28	20	19	9	7	6	
Миколаївська	261	289	302	249	245	268	102,4	125,2	126,8	115,2	187,7	236,1	76	65	62	43	46	43	
Одеська	116	127	130	110	91	88	8,0	10,5	10,0	7,5	6,8	9,9	27	28	20	13	9	3	
Полтавська	50	65	78	69	59	66	6,6	9,4	6,2	7,0	10,1	11,4	9	13	14	9	7	4	
Рівненська	74	53	59	51	53	57	3,8	2,7	4,9	4,1	4,3	7,8	14	14	13	9	8	6	
Сєвєродонецька	72	64	70	49	43	53	5,4	5,8	4,7	4,3	5,9	5,9	14	12	13	9	7	3	
Тернопільська	296	370	358	309	264	255	54,8	39,0	45,0	28,3	35,2	45,6	74	106	92	71	31	19	
Харківська	82	79	69	70	53	72	47,5	24,3	11,2	14,3	82,0	152,7	29	17	16	16	12	5	
Херсонська	76	99	100	84	78	89	8,9	10,0	10,2	11,4	9,3	10,9	31	32	24	19	25	9	
Хмельницька	98	108	99	82	75	86	7,9	9,7	8,4	7,9	9,7	10,0	11	12	16	10	9	3	
Черкаська	119	141	121	68	65	66	12,5	8,3	10,5	8,7	16,1	31,5	36	19	19	17	16	12	
Чернівецька	50	59	59	57	55	51	2,1	3,0	3,4	3,8	4,9	6,3	16	16	9	8	7	4	
м. Київ	885	1336	1345	1207	888	948	3198,5	4806,3	4698,4	4844,9	4053,3	10512,3	945	1769	2171	1851	1502	1815	
Всього	4793	5346	5711	3885	3182	3506	4937,7	6654,9	6496,8	5566,6	5015,3	11935,7	2200	3001	3454	2425	2020	2250	

Джерело: Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Зокрема засвідчено суттєве зниження кількості суб'єктів туристичної діяльності в усіх регіонах держави, крім Херсонської області, що свідчить про системний характер кризи у туристичній сфері. Водночас порівняння відносних показників демонструє те, що станом на 2016 рік кризовий спад у розвитку туристичного бізнесу подолано, однак лише у 7 регіонах, серед яких Київська, Львівська, Одеська області та м. Київ, де кількість суб'єктів туристичної діяльності у 2016 році була вищою порівняно з 2011 роком. Отже, для досягнення докризового стану організаційна компонента регіональних туристичних систем потребує модернізації підходів до стратегічного менеджменту з урахуванням сучасних за роз та ризиків.

Звертає на себе увагу наявність депресивних із погляду розвитку туристичного бізнесу регіонів, таких як Закарпатська область, в якій починаючи із 2011 року спостерігається постійне зниження кількості суб'єктів туристичної діяльності. У поєднанні з високим туристичним потенціалом та достатнім розвитком інфраструктури така тенденція зумовлює необхідність розроблення та реалізації цільових програм з метою модернізації організаційної компоненти туристичної сфери діяльності.

Аналіз динаміки доходів від туристичної діяльності засвідчив, що зменшення кількості туроператорів та турагентів в регіонах України не є пропорційним до зниження прибутків туристичного бізнесу. Навіть з урахуванням інфляції та девальвації національної валюти рівень доходів від туристичної діяльності у більшості регіонів України за 2016 рік був співставним із відповідним показником 2011 року. Найвищими темпами зростання доходності туристичного бізнесу характеризувалися Вінницька, Київська, Херсонська, Чернігівська області та місто Київ. Звертає на себе увагу також суттєве підвищення рівня доходів від туристичної діяльності в провідних із точки зору розвитку туризму регіонах держави – Львівській, Одеській та Івано-Франківській областях.

Розрахунок частки доходів від надання туристичних послуг в валовому регіональному продукті станом на 2016 рік підтвердив загалом мізерне значення туристичної сфери у формуванні доходів регіональної економіки в Україні. Навіть найвищий показник, що характерний для м. Києва (2,25%), є нижчим за мінімальну частку туризму у ВВП в сусідніх країнах ЄС (2,7% у Словаччині).

За результатами аналізу територіальних відмінностей діяльності колективних засобів розміщування, що становлять основу інфраструктурної компоненти РТС, виявлено суттєві просторові диспропорції. Найвищий рівень розвитку цієї мережі характерний для Південного та Карпатського макрорегіонів, а також для столиці й областей із розгалуженою екстичною мережею і високим рівнем ділової активності (рис. 7).

У процесі дослідження виявлено закономірність, за якою у тих регіональних туристичних системах, де домінують рекреаційні ресурси, основним напрямом модернізації має бути відпочинково-пізнавальний вектор, а там де зосереджений потенціал для інтенсивного розвитку оздоровчо-подієвого та екологічного туризму, таким пріоритетом має бути оновлення інфраструктури DESTINATION та технологій сервісу.

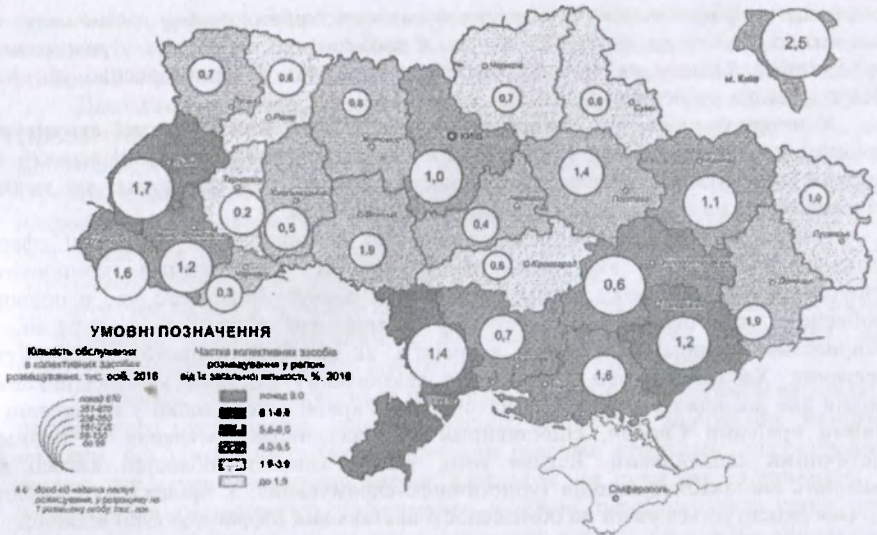

Рис. 7. Рівень концентрації колективних засобів розміщення в регіонах України

Дослідження підтвердило, що перевагами транскордонного співробітництва у контексті модернізації РТС є: зростання інтенсивності міжнародних туристичних потоків, підвищення кваліфікаційного рівня працівників сфери туризму, перенесення у вітчизняний туристичний бізнес практики формування мережвих інноваційних структур, зокрема кластерів, інфраструктурної облаштованості, а саме транспортної, та її уніфікації, активізація розвитку прикордонних туристичних маршрутів з використанням альтернативних закладів розміщення у прикордонній зоні на базі садиб сільського типу.

Дисертантом окреслено основні загрози розвитку регіональних туристичних систем в умовах посилення транскордонного співробітництва, котрі обумовлюються загостренням конкуренції на ринку туристичних послуг, занедбаністю та відставанням у розвитку інфраструктурних об'єктів, нестачею кваліфікованих кадрів та стратифікацією соціального середовища.

За результатами статистичного аналізу виявлено пряму залежність між інтенсивністю використання мережі Інтернет у країнах світу і рівнем розвитку туризму в них. Виділено три головні групи актуальних проблем використання сучасних інформаційних технологій в туризмі, а саме практична недоступність інформаційних ресурсів для багатьох потенційних споживачів туристичних послуг; недостатня забезпеченість туристичних підприємств власними веб-сайтами, а також низька якість, інформативність та інтерактивність наявних ресурсів; дефіцит практики користування та психологічна неготовність використовувати інформаційні ресурси для безпосереднього вибору і замовлення туристичних послуг.

У роботі охарактеризовано роль комп'ютерних, зокрема, мережвих технологій у процесі спрощення і прискорення роботи туристичних підприємств, сприяння вибору споживачами продуктів туристичного бізнесу. Наголошено, що

посидання інтернет-технологій і супутникових навігаційних систем дає можливість комплексно підійти до вирішення багатьох проблем, що виникають у розгортанні туристичного бізнесу як на підготовчому етапі, так і безпосередньо під час обслуговування туристичних потоків.

У четвертому розділі «Імперативи модернізації компонентної структури регіональних туристичних систем України» розглянуто регіональні аспекти та напрями модернізації туристичного бізнесу, окремих його складових, які мають суттєвий вплив на якісний розвиток туристичних систем.

У процесі дослідження встановлено, що на розвиток туристичної сфери суттєвий вплив має виставкова діяльність як маркетингова компонента функціонування і розвитку ринку туристичних послуг. Визначено, що основною проблемою, яка перешкоджає розвитку виставкової діяльності в туризмі, є несприятлива економічна ситуація в країні і, як наслідок, низький рівень життя населення. Характерно, що з огляду на надзвичайну важливість маркетингових заходів для дослідження ринку, їх наявність в Україні є невеликою у порівнянні з іншими країнами Європи, співставними за чисельністю населення та іншими екістичними складниками. Більше того, значна кількість областей взагалі не проводять виставкових заходів туристичного спрямування. У процесі дослідження автором акцентується увага на обмеженості виставкової інфраструктури відповідної якості, слабкий рівень популяризації демонстраційних заходів, дефіцит кваліфікованих кадрів у цій сфері, слабе використання технологічних інновацій.

З урахуванням комплексності змісту туристичної послуги, низька якість одного з її елементів може негативно позначитися на прояві усіх інших складових і таким чином нівелювати емоційне сприйняття у споживачів послуг. З огляду на це в роботі запропоновано підхід, відповідно до якого якість туристичної послуги оцінюється з урахуванням параметричних характеристик окремих її складових. Зазначено, що забезпечення стабільно високої якості усіх компонентів туристичної послуги і має бути основною метою функціонування системи управління якістю туристичного бізнесу.

Дисертантом детально розглянуто актуальні проблеми модернізації адаптивного туризму як однієї із найбільш вагомих складових регіональної економіки. Важливою вимогою до формування його туристичних потоків має бути сприятлива екологічна ситуація та наявність життєдіяльної інфраструктури, насамперед, транспортної та медичної. Власне саме тому важкодоступні та малоосвоені гірські та лісисті території, що мають низький рівень екологічного забруднення та високу атрактивну і лікувально-оздоровчу цінність, не завжди можуть бути задіяні для активізації адаптивного туризму. На основі аналізу регіонального ландшафту України зроблено висновок, що найбільш перспективним з погляду організації як внутрішнього, так і міжрегіонального адаптивного туризму є Західний макрорегіон України.

Виявлено, що гострою проблемою в Україні є розвиток дитячо-юнацького туризму, що пов'язано з обмеженістю фінансування відповідних закладів, що не дозволяє проводити з учнівською та студентською молоддю активної краєзнавчо-пізнавальної роботи. Незважаючи на те, що кількість установ, особливо в обласних центрах, є достатньою, активне дозвілля у вигляді туризму не є складовою освітніх програм і не надто пропагується. Очевидно, що зростання наповнюваності

туристичних гуртків та секцій, поряд зі збільшенням державного фінансування дитячо-юнацького туризму та оздоровлення, мають стати актуальними завданнями сучасної регіональної політики, особливо в умовах децентралізації владних повноважень.

Досліджено значення санаторно-курортних закладів стосовно модернізації туристичної сфери, а не лише для сталого розвитку регіонів та формування відповідної якості життя населення. Встановлено, що розвиток бальнеологічних курортів є важливою складовою модернізації РТС України, особливо Західного макрорегіону. Пов'язано це із пріоритетним значенням у функціонуванні відповідних DESTINAЦІЙ саме природно-ресурсного напрямку, який у цьому випадку здатна не лише задовольнити пізнавальні та подієві потреби туристів, а й допомогти їм одночасно зміцнити своє здоров'я. З іншого боку, DESTINAЦІЇ у вигляді бальнеологічного курорту є, переважно, монопрофільними і, наприклад, у випадку вичерпання запасів природних ресурсів вони досить швидко переходять у стан занепаду.

Виявлено, що, незважаючи на позитивні зміни у функціонуванні національного ресторанного господарства, попит населення на послуги харчування залишається низьким, що зумовлено стійким зниженням реальної купівельної спроможності та зміною структури споживчих витрат населення. За сучасних економічних умов підприємства ресторанного господарства змушені перебудовувати свою роботу, орієнтуючись на більш низькі цінові сегменти власної продукції, диференціацію використання існуючих приміщень з метою залучення більшої кількості клієнтів та підвищення рівня доходності підприємств.

Відзначено, що просторові особливості розвитку ресторанного господарства у регіоні характеризуються двома різноспрямованими процесами – територіальною концентрацією та диференціацією. Обидва процеси можуть мати вагоме значення у гарантуванні безпеки РТС. Зокрема, територіальна концентрація позитивно впливає на безпеку туристичного обслуговування, а диференціація сприяє поліпшенню інфраструктури і збалансованому розвитку різних частин регіону, зокрема, менш популярних серед туристів.

Обґрунтовано роль етнічного туризму, як одного із різновидів подієвого, що пов'язаний із ознайомленням з традиціями, культурно-побутовими особливостями життєвого укладу населення, котрий може бути вагомим фактором модернізації регіональних туристичних систем України, зокрема у межах Карпатського чи Південного макрорегіонів. Встановлено, що розвиток етнічного туризму сприяє зміцненню соціальної та ресурсної складових регіональної туристичної системи та забезпечує їх ефективну взаємодію у процесі формування специфічних етнотуристичних ресурсів. Етнотуристичний потенціал території розглядається як сукупність просторових ресурсів та об'єктів, що формують її привабливість для розвитку потенціалу окремих соціальних груп, національних меншин чи особливих таксономічних формувань, що виокремлюють їх у національному просторі, та дозволяють ефективно формувати відповідні спеціалізовані туристичні потоки.

У роботі зроблено особливий акцент на необхідності формування позитивного іміджу регіону як доміанти його привабливості. На думку автора, вирішення цієї проблеми має охоплювати: гармонізацію державної регіональної політики та діяльності місцевих органів влади з метою стимулювання розвитку туристичної діяльності та отримання синергійного ефекту, координацію дій у сфері

використання інформаційних ресурсів, а також активізацію діяльності власне суб'єктів туристичної сфери регіону в напрямі реалізації власних і просторових конкурентних переваг.

Дисертантом наголошується на важливості формування регіонального туристичного брендингу в Україні. Зроблено висновок, що бренд повинен уособлювати найхарактерніші риси регіону, виокремлювати його переваги та виключні особливості задля позиціонування з-поміж інших територій, схожих за туристичним потенціалом. Водночас виділено такі базові компоненти туристичних брендів регіонів, як його концептуальна оригінальність та інформаційне подання, візуалізація та верифікація брендингу його менеджмент як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

У межах дисертаційного дослідження автором зроблено особливий наголос на вагомості механізмів гарантування безпечного функціонування регіональних туристичних систем як однієї із домінант їх модернізації. Аргументовано, що туристичне страхування в Україні розвивається мляво, а його нормативно-правова база та організаційно-економічне забезпечення не відповідають стандартам високорозвинених країн ЄС. Важливою проблемою також є низька інформаційна культура туристів та туристичних підприємств у сфері страхування, що є гальмуючим чинником гарантування безпеки туристів. Наявна мережа закладів охорони здоров'я не забезпечує достатню якість медичних послуг та їх доступність не лише для туристів, а і для мешканців регіону. Особливої уваги вимагає безпечна організація турів із активними способами пересування та екстремальними формами рекреаційних занять.

Дисертантом запропоновано власну методику оцінювання рівня безпеки туризму в регіонах України, яка базується на підходах, що застосовується для розрахунку індексу людського розвитку в межах Програми розвитку ООН. Відповідно до цього підходу, значення індексу показника (I) обчислюється за формулою:

$$I = \frac{x_n - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}}, \quad (3)$$

де x_n – конкретне значення показника, x_{\min} – мінімальне, а x_{\max} – максимальне значення із ряду даних.

Однак, на відміну від методики ООН, інтегральні показники безпеки РТС автором пропонується розраховувати як суму (а не добуток) конкретних субіндексів. Максимальні значення таких показників свідчать про найвищий рівень модернізаційного потенціалу відповідних РТС у контексті гарантування їх безпеки. Показники загроз демонструють обсяги і масштаби деструктивних процесів і явищ, що збільшують нестабільність РТС.

Отже, сумарний індекс потенціалу (P) безпеки РТС може бути розрахованим за формулою:

$$P = \sum_{k=1}^n \frac{P_n - P_{\min}}{P_{\max} - P_{\min}}, \quad (4)$$

де p_n – конкретне числове значення показника потенціалу безпеки РТС, p_{\min} – мінімальне, а p_{\max} – максимальне значення із відповідного ряду даних.

Аналогічно сумарний індекс загроз (T) доцільно розраховувати за формулою:

$$T = \sum_{k=1}^n \frac{t_n - t_{\min}}{t_{\max} - t_{\min}}, \quad (5)$$

де t_n – конкретне числове значення показника потенціалу безпеки РТС, t_{\min} – мінімальне, а t_{\max} – максимальне значення із відповідного ряду даних.

Оскільки індекс безпеки трактується як різниця між інтегральними показниками потенціалу та загроз безпеки РТС ($S = P - T$), то остаточна формула розрахунку індексу безпеки туризму в регіоні матиме вигляд:

$$S = \sum_{k=1}^n \frac{p_n - p_{\min}}{p_{\max} - p_{\min}} - \sum_{k=1}^n \frac{t_n - t_{\min}}{t_{\max} - t_{\min}}. \quad (6)$$

На основі сформованої бази даних із 23 показників потенціалу та 13 показників загроз розвитку регіональних туристичних систем України, дисертантом розраховано значення сумарних індексів потенціалу, загроз та загального індексу безпеки туризму.

Встановлено, що найвищі значення загального індексу безпеки туризму характерні для міста Києва та Львівської області, найнижчі показники спостерігаються у Дніпропетровській, Харківській, Донецькій та Луганській областях. В останніх двох регіонах зазначені показники досягають мінімальних (від'ємних) значень, чим суттєво відрізняються від середньодержавного рівня.

Проведений за допомогою програмного забезпечення StatSoft STATISTICA кластерний аналіз індексів 36 показників потенціалу та загроз безпеки регіональних туристичних систем України дозволив виділити групи регіонів за готовністю до модернізаційних змін (рис. 8).

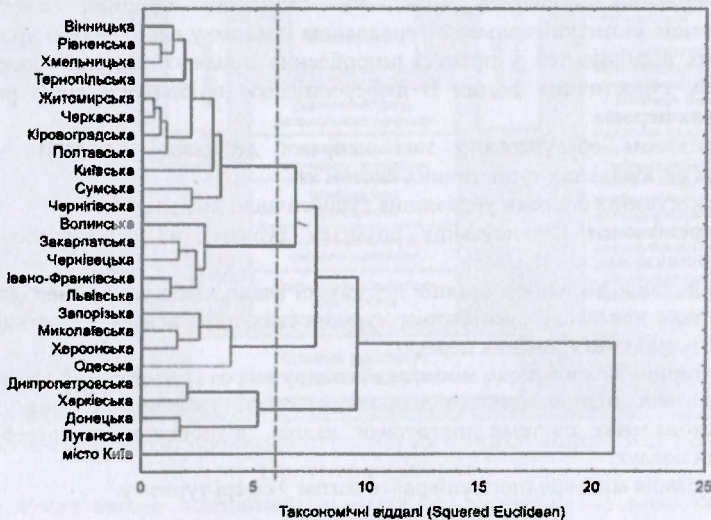

Рис. 8. Граф-дендрограма результатів кластерного аналізу

Найсуттєвіше вирізняється на загальному фоні місто Київ, водночас найбільш однорідну групи формують Житомирська, Черкаська, Рівненська та Хмельницька області. Загалом, виділено 5 груп, сформованих регіонами, що найбільш подібні між собою за набором вхідних даних кластерного аналізу. Графічне відображення виділених груп продемонструвало їх компактний характер і дало змогу виділити макрорегіони за передумовами модернізаційних змін у такій послідовності: Західний, Центральний, Південний, Східний та м. Київ.

П'ятий розділ «Механізми модернізації інституціонального середовища України та стратегічні пріоритети розвитку регіональних туристичних систем» присвячено удосконаленню системи державного регулювання та регіонального менеджменту у сфері туризму.

За результатами моніторингу нормативно-правової бази та особливостей бюджетного фінансування туристичної діяльності в Україні виокремлено такі основні причини неефективного державного регулювання розвитку туризму в державі, як залишкове та фрагментарне фінансування сфери туризму з бюджетних джерел; недосконалість та неузгодженість інституціонального забезпечення розвитку туризму; несформованість та нестабільність механізмів управління сферою туризму; відсутність стратегічного планування розвитку туристичного бізнесу у масштабах держави та його сегментації на регіональному рівні.

Обґрунтовано необхідність застосування відкритої схеми державного впливу на процеси модернізації туристичної сфери, основними інструментами якої є ефективна регіональна політика, що базується на чинній нормативно-правовій базі; цільові програми та проекти розвитку туризму як на рівні територіальних громад так і в окремих регіонах; регуляторні заходи у межах повноважень органів місцевого самоврядування; преференції в тому числі бюджетні для активізації міжрегіональної та транскордонної співпраці (рис. 9). Основний принцип ефективного функціонування інституціонального середовища полягає у необхідності урахування регіональних відмінностей у процесі розроблення цільових програм модернізації регіональних туристичних систем із диференціацією пріоритетів задля реалізації конкурентних переваг.

Дисертантом обґрунтовано такі напрями державної політики у сфері модернізації регіональних туристичних систем як:

- реформування системи управління туристичною діяльністю;
- диверсифікація фінансування розвитку туризму на субнаціональному і місцевому рівнях;
- координація діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, туристичних підприємств та організацій у напрямі реалізації конкурентних переваг;
- моніторинг заходів щодо мінімізації впливу загроз і ризиків у сфері туризму;
- дерегуляція підприємницької діяльності у сфері туристичного бізнесу;
- удосконалення системи підготовки кадрів, відповідно до ф'ютреб ринку туристичних послуг;
- активізація міжнародного співробітництва у сфері туризму.

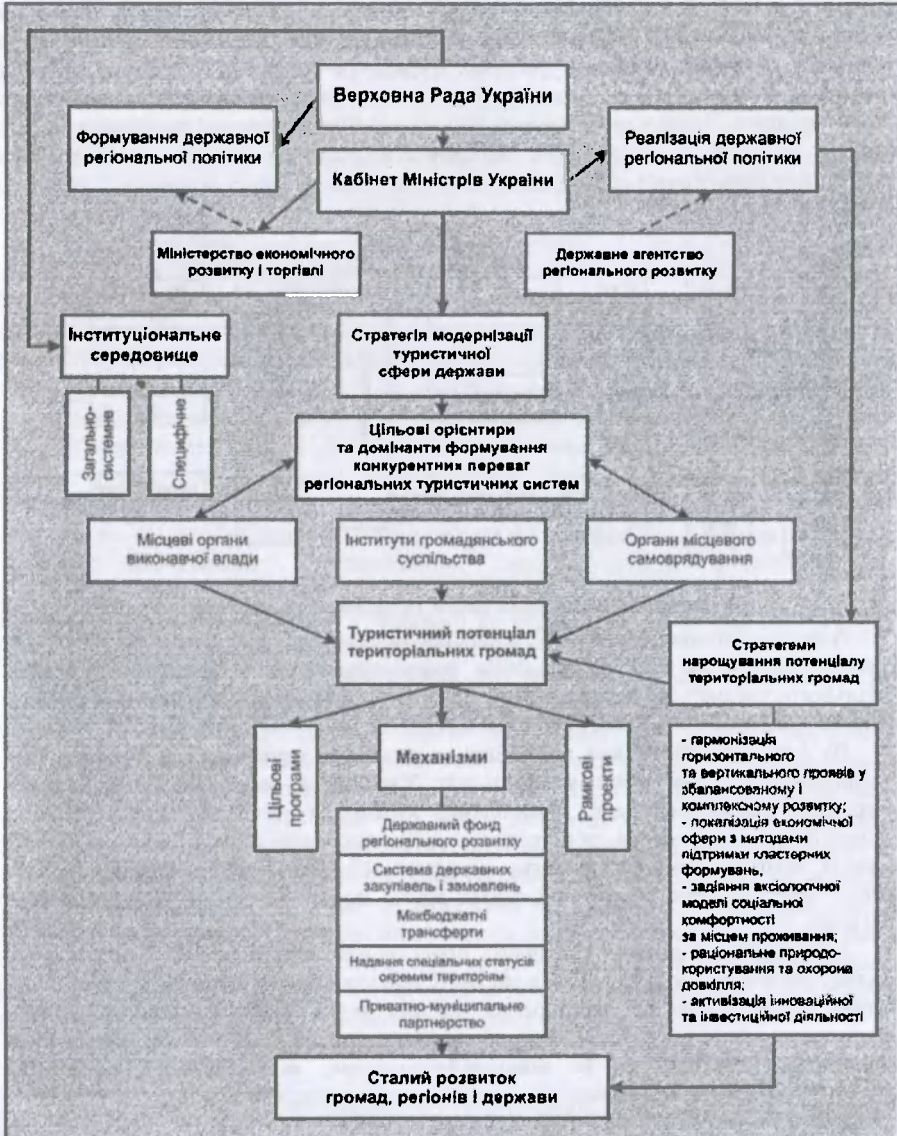

Рис. 9. Блок-схема інституціонального впливу на процеси модернізації регіональних туристичних систем

На думку автора модернізаційні зміни на регіональному рівні потребують ефективного поєднання двох взаємопов'язаних процесів – моніторингу стану розвитку конкретної регіональної туристичної системи, а також реалізації

програмних цілей і їх постійної модифікації та актуалізації (рис. 10). Диференціація програмних цілей має базуватися на результатах оцінювання модернізаційного потенціалу розвитку туризму у регіонах України, а також на специфіці окремих стратегічних пріоритетів розвитку окремих складових туристичної діяльності на сучасному етапі. Визначені програмні цілі мають бути покладені в основу програм розвитку туризму в регіонах та передбачати розробку конкретних заходів з урахуванням просторової специфіки.

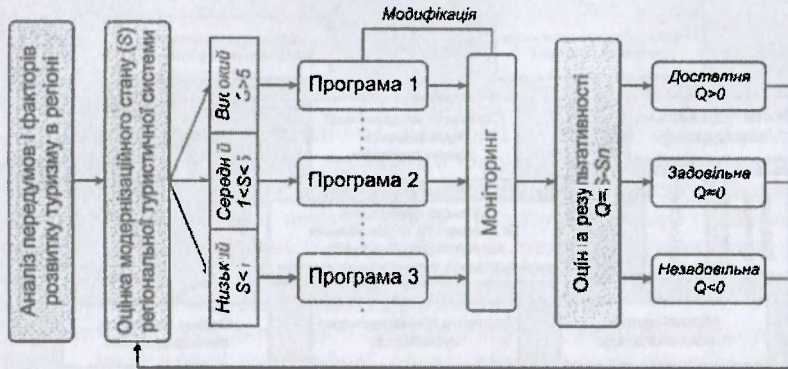

Рис. 10. Диференціація програмних цілей та оцінка результативності стратегії

Автором наголошено на ролі соціального механізму модернізації регіональних туристичних систем. Такий механізм розглядається як комплекс регуляторів соціального генезису, які покликані модифікувати дію групи соціальних факторів на функціонування регіональних туристичних систем.

На базі запропонованих принципів та напрямів державної політики у сфері модернізації розвитку туризму в регіонах України, а також диференційованих програмних цілей розроблено поглиблений варіант стратегії розвитку туризму у Львівській області. Зокрема, обґрунтовано місію та сучасні підходи до розроблення стратегії, проведено оцінку розвитку туристичної сфери з використанням SWOT-аналізу, запропоновано сценарний підхід якісно нового розвитку РТС регіону до 2020 року.

Дисертантом окреслено специфіку просторового виміру проблем модернізації розвитку регіональних туристичних систем з урахуванням курсу на децентралізацію владних повноважень і розширення компетенцій територіальних громад у використанні власних ресурсів. Автором наголошено на необхідності формування туристичних кластерів та їх інноваційного ядра, якісно нового оновлення інфраструктурного середовища, задіяння сучасних міжрегіональних туристичних маршрутів з дотриманням вимог щодо безпеки туристів і дестинацій. Зазначено, що ключове значення для функціонування регіональних суспільних систем та їх просторового розвитку мають великі міста як потенційні туристичні центри регіону. У цьому контексті розглянуто просторові особливості розвитку туристичної та рекреаційної діяльності на базі міста Львова.

Розглянуто роль туристичної кластеризації в оптимізації просторової структури регіональних господарських систем. Встановлено, що туристичні кластери за своєю природою не можуть бути екстериторіальними, адже завжди базуються на використанні конкретних туристичних ресурсів та destinations. Туристичний кластер переважно повинен охоплювати декілька destinations, тобто мати достатню внутрішню різноманітність, яка є однією із конкурентних переваг кластера і зумовлює, серед іншого, важливість впливу локалізаційного середовища на модернізацію регіональних туристичних систем.

Визначено, що терміни «кластероутворення» і «кластеризація» не є синонімічними. Кластероутворення розглядається як послідовна зміна стадій формування і розвитку destinations, що у підсумку призводять до утворення повноцінного туристичного кластера, де інноваційним ядром має бути суб'єкт з найвагомим ресурсним потенціалом. Кластеризація – це власне та стадія, під час якої на базі destinations формується і повноцінно функціонує туристичний кластер із відповідним інституційним забезпеченням з позицій ефективного муніципального і регіонального менеджменту. Доведено, що у контексті модернізації регіональних туристичних систем важливо дотримуватися таких принципів туристичного кластероутворення, як інтегративність, системність, ресурсорієнтованість, соціалізація, самоорганізація. Виділено сім стадій розвитку туристичного кластера: первинну, інформаційну, організаційну, інфраструктурну, інституціональну, кластеризації, мережоутворення. Проаналізовано просторову структуру туристичної діяльності у Львівській області і виділено та охарактеризовано два перспективні туристичні кластери – Львівський і Гірський.

Проведене дослідження засвідчило, що проблеми модернізації в умовах гарантування безпеки регіональних туристичних систем можуть бути об'єктом цільових економічних досліджень. Проте при цьому слід змінити парадигму розвитку туризму на регіональному рівні з об'єктної на суб'єктну. Для повноцінного гарантування безпеки туризму регіон має стати суб'єктом цього процесу, а не лише об'єктом регіональної політики держави. Відповідно до нової парадигми, центральну роль у регулюванні розвитку туризму в регіоні мають відігравати не органи виконавчої влади і туристичні підприємства, а місцеві спільноти та інститути громадянського суспільства. Лише за таких умов можлива часткова саморегуляція і саморозвиток, а отже, й модернізація регіональних туристичних систем, що в умовах зростання зовнішніх загроз та скорочення державного фінансування розвитку туризму в Україні є чи не єдиним шляхом гарантування міжнародної конкурентоспроможності туристичного комплексу держави.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розроблено та обґрунтовано теоретико-методологічні засади модернізації регіональних туристичних систем в умовах змін інституціонального середовища та реалізації євроінтеграційного вибору України.

1. Досліджено економічну сутність і роль туристичних систем у складі регіональної економіки. Сформульовано дефініцію регіональної туристичної системи як упорядкованої матеріально-інформаційної сукупності взаємозв'язаних елементів, які об'єднані прямими і зворотними зв'язками, яка саморозвивається і

саморегулюється, існуючи як відносно стійке єдине ціле завдяки взаємодії розподілу і перерозподілу ресурсів, незважаючи на те, чи вони є наявними в реальному суспільному просторі, чи надходять ззовні, чи продукуються цією сукупністю. Найважливішою характеристикою регіональної туристичної системи є те, що вона базується виключно на туристичних потоках, а її стає визначається сукупністю значень, що є параметричними характеристиками всіх складових цієї системи.

2. Розроблено методологічні підходи до оцінювання стану регіональних туристичних систем на засадах сталого розвитку, які полягають у впровадженні сучасної модернізаційної парадигми регіонального розвитку туризму, що має враховувати безпекову складову. Запропоновано методичний підхід до оцінювання модернізаційного стану регіональних туристичних систем, який базується на індексному методі та критеріальній оцінці.

3. Узагальнено теоретичні підходи щодо сутності модернізаційної парадигми та особливостей її впровадження у регіонах України. Модернізація регіональних туристичних систем трактується як інституційна динаміка сучасної економічної системи, метою якої є якісно новий розвиток регіональної туристичної системи завдяки задіяння традиційних та новітніх спеціалізацій з використанням знань, професійних можливостей та певних навиків відповідно до суспільних потреб та світових стандартів, що забезпечить самопідтримуючий сталий відтворювальний процес під впливом інноваційних факторів. Концентральні підходи до модернізації регіональних туристичних систем на засадах сталості передбачають необхідність конвергенції інфраструктурного простору, формування інноваційного ядра, мінімізацію прояву деструктивних чинників та збалансування інтересів територіальних громад, регіонів та держави в цілому.

4. Удосконалено наукові підходи до структуризації регіональних суспільних систем, у межах яких виокремлено інституціональні, природно-географічні, культурно-історичні та соціально-економічні передумови, що впливають на відтворення продуктивних сил та функціонування сучасних регіональних туристичних комплексів. Здійснено аналіз передумов та факторів, зокрема інноваційних, модернізації туристичної сфери регіонів України.

5. Обґрунтовано наукові та прикладні підходи до аналізу проблем соціалізації економіки регіонів із позицій пріоритетності розвитку туризму з урахуванням необхідності посилення впливу територіальних громад на процеси активізації задіяння людського потенціалу на усіх таксономічних рівнях. Встановлено, що важлива роль соціальної компоненти регіональних туристичних систем зумовлена поширенням міського способу життя, зростанням соціальної активності молоді, активізацією процесів туристичної соціалізації у суспільстві, зростанням ролі населення дестинації як фактора її туристичної привабливості, соціальним субстратом таких ключових її підсистем, як інфраструктурна, організаційна, інституціональна, науково-освітня.

6. Здійснено компонентний аналіз регіональних туристичних систем України, оцінено їх потенціал для розвитку спеціалізованих видів туризму та рекреації. Проаналізовано інформаційні, екологічні, соціально-культурні та інші аспекти розвитку туристичної сфери регіонів держави. Виокремлено проблеми регіонального туристичного маркетингу і запропоновано механізми їх вирішення.

7. Охарактеризовано стан інфраструктурної компоненти регіональних туристичних систем та її вплив на модернізаційні процеси через інноваційні доміанти. Проаналізовано тенденції зміни параметричних характеристик розвитку окремих сфер економічної діяльності, які формують інфраструктуру, інформаційну та організаційну компоненти функціонування регіональної туристичної системи та виокремлено перспективи напрямів їх модернізаційних змін.

8. Обґрунтовано важливість задіяння механізмів гарантування безпечного функціонування регіональних туристичних систем як однієї з доміант їх модернізації. Запропоновано методичні підходи до оцінювання рівня безпеки туризму в регіоні, які дали змогу здійснити типізацію регіональних туристичних систем України за передумовами їх модернізації і провести диференціацію програмних цілей у межах стратегічного планування.

9. Запропоновано механізми інституціонального впливу на процеси модернізації регіональних туристичних систем в умовах децентралізації владних повноважень. Обґрунтовано напрями державної політики у сфері модернізації регіональних туристичних систем, з урахуванням яких розроблено поглиблений варіант стратегії розвитку туризму на прикладі Львівської області.

10. Ідентифіковано просторові закономірності формування туристичного потенціалу регіональних суспільних систем та розширено методичні підходи до застосування кластерної моделі розвитку регіональних туристичних систем як опорного каркаса просторових систем у сфері послуг. Обґрунтовано роль туристичної кластеризації як механізму просторової модернізації туристичних систем.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Голод А. П. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування / А. П. Голод. – Львів : ЛДУФК, 2017. – 350 с. (19,76 друк. арк.)

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Голод А. П. Використання мережі Інтернет у сучасному туризмі: стан і шляхи оптимізації / А. П. Голод // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.13. – С. 351–355. (0,33 друк. арк.)

3. Голод А. П. Екологічна безпека туризму в регіоні: суть та шляхи забезпечення / А. П. Голод, З. П. Новосад // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.03. – С. 84-88. (0,33 друк. арк.). *Особистий внесок: розкрито сутність екологічної безпеки туризму в регіоні (0,20 друк. арк.).*

4. Голод А. Сучасний стан і перспективи розвитку санаторно-курортного господарства регіону (на прикладі смт. Східниця) / А. Голод, О. Корнієнко // Вісник Львівського університету. Сер. «Міжнарод. відносини». – 2012. – Вип. 29, т. 2 – С. 93-98. (0,38 друк. арк.). *Особистий внесок: розкрито особливості розвитку санаторно-курортного господарства регіону та місце у ньому курорту Східниця (0,25 друк. арк.).*

5. Голод А.П. Політична поведінка населення як детермінант соціально-економічного розвитку регіону / А. П. Голод // Сталий розвиток економіки : Всеукраїнський наук.-виробничий журнал. – 2012. – Вип. 2. – С. 100–103. (0,33 друк. арк.)

6. Голод А. П. Політична поведінка населення як фактор розвитку регіональних суспільних систем / А. П. Голод // Аналітично-інформаційний журнал «Схід». – 2012. – № 2. – С. 20-24. (0,50 друк. арк.)

7. Голод А. П. Приміська зона великого міста як перспективна рекреаційна територія / А. П. Голод, З. Б. Дрофяк // Науковий вісник НЛТУ України – 2012. – Вип. 22.06. – С. 72-76. (0,33 друк. арк.) *Особистий внесок: розроблено просторову модель приміської зони міста Львова та обґрунтовано її роль у розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в регіоні (0,20 друк. арк.).*

8. Голод А. П. Моделювання розвитку територіальних рекреаційних систем у контексті гарантування екологічної безпеки регіону / А. П. Голод // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – Черкаси: ЧДТУ. – 2013. – Вип. 33, ч. 1. – С. 124-127. (0,38 друк. арк.)

9. Голод А. П. Інформаційна безпека в туризмі: суть, проблеми та шляхи забезпечення / А. П. Голод // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2014. – Т. 19. – Вип. 3\3. – С. 79-82. (0,50 друк. арк.)

10. Голод А. П. Соціальна безпека туризму в регіоні: сутність та методика оцінювання / А. П. Голод // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014 – Вип. 9-1, ч. 3. – С. 144-147. (0,50 друк. арк.)

11. Голод А.П. Дитячий адаптивний туризм в Україні: передумови розвитку та проблеми безпеки [Електронний ресурс] / А. П. Голод, А. О. Крадецька // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, 2015. – № 5. – С. 760-763. – Режим доступу : http://global-national.in.ua/archive/5-2015/05_2015.pdf (0,42 друк. арк.) *Особистий внесок: проаналізовано сутність проблем безпеки дитячого адаптивного туризму в регіонах України (0,30 друк. арк.)*

12. Голод А. П. Основні напрями екологізації туристичної діяльності у приміській зоні великого міста [Електронний ресурс] / А. П. Голод // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, 2015. – № 8. – С. 811-814. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/171.pdf> (0,38 друк. арк.)

13. Голод А. П. Етнічний туризм у Карпатському регіоні: структурні особливості та проблеми розвитку / А. П. Голод, О. М. Мисяк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – Вип. 15, ч. 1. – С. 85-87. (0,42 друк. арк.) *Особистий внесок: обґрунтовано сутність та структуру етнічного туризму та його роль як фактора модернізації розвитку туризму в Україні (0,30 друк. арк.)*

14. Голод А. П. Трансформація структури ресторанного господарства Львівської області / А. П. Голод, Ю. Б. Феленчак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – Ужгород, 2015. – Вип. 3. – С. 80-83. (0,38 друк. арк.) *Особистий внесок: досліджено тенденції та перспективи розвитку ресторанного господарства в контексті модернізації регіональної туристичної системи (0,19 друк. арк.)*

15. Голод А. П. Інноваційні фактори безпеки регіональних туристичних систем / А. П. Голод // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2016. – Вип. 15. – С. 160-163. (0,50 друк. арк.)

16. Голод А. П. Фактори гарантування безпеки регіональних туристичних систем України [Електронний ресурс] / А. П. Голод // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2016. – № 4. – Режим доступу : <http://www.easterneurope-cbm.in.ua/index.php/4-2016-ukr> (0,42 друк. арк.)

Статті у фахових виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз

17. Голод А. П. Безпека туризму як об'єкт регіональних економічних досліджень / А. П. Голод // Інноваційна економіка : науково-виробничий журнал. – Тернопіль, 2014. – № 4 (53). – С. 190-194. (0,50 друк. арк.)

18. Голод А. П. Науково-методичні засади модернізації регіональних туристичних систем [Електронний ресурс] / А. П. Голод // Ефективна економіка. – 2016. – № 4. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5845> (0,38 друк. арк.)

19. Голод А. П. Суть і принципи модернізації регіональних туристичних систем / А. П. Голод, М. В. Криштопа // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. – 2017. – № 3 (81). – С. 19–24. (0,42 друк. арк.)
Особистий внесок: обґрунтовано методологічні засади модернізаційної парадигми розвитку регіональних туристичних систем (0,21 друк. арк.)

Статті в міжнародних виданнях

20. Голод А. П. Социальные и информационные аспекты безопасности туризма [Электронный ресурс] / А. П. Голод // e-Journal VFU. Администрация, управление и экономика. – Варна : ВСУ «Черноризец Храбър», 2015. – Брой 8. – Режим доступа : <http://ejournal.vfu.bg/bg/pdfs/Socialnie-3.pdf> (0,46 друк. арк.)

21. Holod A. Adaptive Tourism in Ukraine: Safety Problems and Formation of Resource Potential / I. Voloshyn, A. Kukhtiy, A. Holod // Advanced Science Journal. – Vol. 2015. – Issue 4. – Pp. 50-53. (0,42 друк. арк.)
Особистий внесок: розкрито проблеми безпечного розвитку адаптивного туризму в регіонах України (0,14 друк. арк.)

22. Голод А. Управление рисками туристических предприятий как элемент системы экономической безопасности туризма в регионе / О. Беднарська, А. Голод // Zarządzanie. Teoria i Praktyka. – 2015. – № 12 (2). – S. 19-24. (0,46 друк. арк.)
Особистий внесок: розкрито роль управління ризиками туристичних підприємств у процесах гарантування безпеки регіональної туристичної системи (0,23 друк. арк.)

23. Голод А. П. Фактори безпеки туризму в регіоні: сутність та структура / А. П. Голод // Evropsky časopis ekonomiky a managementu. – 2016. – Vol. 1. – Issue 1. – Pp. 21-25. (0,42 друк. арк.)

24. Голод А. Безпека туризму як об'єкт сучасних економічних досліджень / А. Голод // Współpraca Europejska. – 2016. – Vol. 3 (10). – S. 72–80. (0,54 друк. арк.)

Статті в інших виданнях

25. Голод А. П. Використання Інтернету для промоції тур-продукту (на прикладі туристичних підприємств м. Львова) / А. П. Голод // Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи : зб. наук. праць. – К. : Тонар, 2007. – С. 289-293. (0,29 друк. арк.)

26. Голод А. П. Екотуристична діяльність як фактор екологічної безпеки регіону / А. П. Голод // Вісник інституту педагогічної освіти. Серія географічна. Випуск 1 (2012) : «Еко- і агротуризм: перспективи розвитку на регіональному та локальному рівнях» : матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної конференції. – Рівне : Червінко А. В., 2012. – С. 212-214. (0,17 друк. арк.)

Матеріали наукових конференцій та семінарів

27. Голод А. П. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні / А. П. Голод // Молоді науковці – географічній науці : зб. тез Міжнар. конф. – К. : ВГЛ "Обрії", 2006. – С. 46. (0,08 друк. арк.)

28. Голод А. П. Рекреаційно-туристичні об'єкти приміської зони м. Львова: компонентна та територіальна структура / А. П. Голод // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Львів : ЛДУФК, 2008. – С. 11-14. (0,25 друк. арк.)

29. Голод А. П. Использование современных информационных технологий при разработке туристических маршрутов / М. В. Данилевич, А. О. Кухтий, А. П. Голод // Профессиональное педагогическое образование студентов вуза: проблемы и перспективы (научно-педагогическая школа М. Е. Кобринского) : материалы Международной научно-практической конференции; Минск, 14 мая 2008 г. – Ч. 2. Инновационные технологии в сфере туризма, гостеприимства, рекреации и экскурсоведения. – Минск : БГУФК, 2008. – С. 153-156. (0,25 друк. арк.) *Особистий внесок: розроблено напрями використання інноваційних технологій при організації туристичних подорожей (0,08 друк. арк.)*

30. Голод А. П. Рекреаційна освоєність приміської зони як чинник розвитку туристичної інфраструктури регіону / А. П. Голод, Ю. Б. Феленчак // Географія і туризм: європейський досвід : Матеріали II міжнародної наукової конференції. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – С. 38-39. (0,13 друк. арк.) *Особистий внесок: обґрунтовано напрями рекреаційного використання приміської зони великого міста (0,07 друк. арк.)*

31. Голод А. Екологічний туризм у Львівській області: тенденції та перспективи розвитку / А. Голод, З. Дрофяк // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : VII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю; 11-12 травня 2010 р. – Львів, 2010. – С. 26-30. (0,21 друк. арк.) *Особистий внесок: сформульовано визначення екологічного туризму та обґрунтовано підходи до його класифікації (0,15 друк. арк.)*

32. Голод А. П. Рекреаційно-туристична діяльність як фактор розвитку міських агломерацій / А. П. Голод, О. С. Курах // Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України : VII Міжнар. наук.-практ. конф., 19-20 жовтня 2011 р. : матеріали конф. – К., 2011. – Т. 1 : Економічні та соціальні питання сучасності. – С. 78-80. (0,13 друк. арк.) *Особистий внесок: розглянуто роль міських агломерацій у активізації розвитку туризму в регіоні (0,10 друк. арк.)*

33. Голод А. П. Екологізація туристичної діяльності в контексті забезпечення сталого розвитку регіону / А. П. Голод // Україна: Схід-Захід – проблеми сталого розвитку : матеріали II туру Всеукр. наук.-практ. конф., 24-25 листопада 2011 р. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2011. – Т. 1. – С. 86-88. (0,21 друк. арк.)

34. Holod A. P. Problems of legal regulation of tourist insurance in Ukraine / A. P. Holod A., D. S. Karpin // Актуальні питання сучасної економічної науки та міжнародних відносин (на іноземних мовах) : матеріали Регіональної наук.-практ. конф., 25-26 листопада 2011 р. – Дніпропетровськ, 2011. – Т. 1 : Сучасні тенденції економічного розвитку країн світу та регіонів. – С. 36-38. (0,17 друк. арк.) *Особистий внесок: сформульовано проблеми нормативно-правового та інституційного регулювання розвитку туристичного страхування в Україні (0,10 друк. арк.)*

35. Голод А. П. Проблеми забезпечення якості туристичних послуг та напрямки їх вирішення / А. П. Голод // Менеджмент і логістика – перспективні напрямки розвитку економіки : збірник матеріалів Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20-21 вересня 2013 р.). – К. : ГО «Київський економічний науковий центр», 2013. – С. 34-35. (0,13 друк. арк.)

36. Голод А. П. Екологічна безпека туризму та сталий розвиток регіону / А. П. Голод // Проблеми сучасної економіки : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 27-28 вересня 2013 року) ; у 2 ч. – Донецьк : ГО «СІЕУ», 2013. – Ч. 1. – С. 107-110. (0,17 друк. арк.)

37. Голод А. П. Проблеми качества и безопасности продуктов питания в развитии международного туризма / А. П. Голод // Туризм в современном мире. Проблемы и перспективы : материалы I Международной заочной научно-практической конференции (г. Тула, 25 октября 2013 г.). – Тульский государственный университет, 2013. – С. 27-29. (0,13 друк. арк.)

38. Голод А. П. Фактори розвитку екстремального туризму в Карпатському регіоні / А. П. Голод, О. Б. Мідик // Гео економічні проблеми міжнародних відносин: оцінки, прогнози, сценарії: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15-16 листопада 2013 р.). – К. : ГО «Київський економічний науковий центр», 2013. – Ч. 2. – С. 9-10. (0,17 друк. арк.) *Особистий внесок: розкрито сутність факторів розвитку екстремального туризму в регіоні в контексті гарантування безпеки регіональної туристичної системи (0,10 друк. арк.)*

39. Голод А. П. Бальнеологічні ресурси курорту Східниця: сучасний стан і перспективи використання / А. П. Голод, М. М. Прохиря // Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 22-23 листопада 2013 р.). – Ужгород : УЖНУ, 2013. – С. 77-79. (0,17 друк. арк.) *Особистий внесок: розкрито бальнеологічний туристичний потенціал курорту та охарактеризовано його роль у формуванні міжнародної туристичної конкурентоздатності регіону (0,10 друк. арк.)*

40. Голод А. П. Організаційно-економічне забезпечення розвитку дитячо-юнацького туризму в регіоні / А. П. Голод, А. О. Крадецька // Пріоритети розвитку економіки України та інших країн : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 29-30 листопада 2013 року). – Чернігів : ЧДТУ, 2013. – С. 122-125. (0,21 друк. арк.) *Особистий внесок: розкрито проблеми нормативно-правового регулювання та фінансування розвитку дитячо-юнацького туризму на регіональному рівні (0,15 друк. арк.)*

41. Голод А. П. Подходы к моделированию экбезопасного развития территориальных рекреационных систем / А. П. Голод // Моделирование в управлении организационно-экономическими системами : материалы семинаров с междунар. участием. – Екатеринбург, 2013. – Вып. 12. – С. 49–53. (0,25 друк. арк.)

42. Голод А. П. Позитивний імідж території як чинник безпеки туризму в регіоні / А. П. Голод // Євроінтеграційні процеси в освіті та науці: єдиний інноваційний простір : матеріали Міжнарод. мережевої наук.-практ. конф. (19-21 вересня 2014 р., м. Тернопіль). – Тернопіль : ТІСІТ, 2014. – С. 18-19. (0,08 друк. арк.)

43. Голод А. П. Безпека туризму в регіоні: суть та наукові підходи / А. П. Голод // Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку : матеріали доп. Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 23–24 жовтня 2014 р.). – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – С. 26-27. (0,17 друк. арк.)

44. Голод А. П. Проблеми безпеки у гірськолижному туризмі / А. П. Голод, Н. С. Цюлковська // Сучасні тенденції розвитку туризму : збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 6 листопада 2014 року). – Миколаїв : ВП «МФ КНУКІМ», 2014. – С. 35-37. (0,17 друк. арк.) *Особистий внесок: сформульовано підходи до гарантування безпеки гірськолижного туризму в регіоні (0,10 друк. арк.)*

45. Голод А. П. Інформаційна безпека туризму в умовах глобалізації / А. П. Голод // Структурні трансформації національних економік в умовах глобалізації : матеріали Міжнар. наук.-практичної конференції (31 жовтня 2014 року, м. Миколаїв). – Миколаїв : Гельветика, 2014. – С. 296-298. (0,17 друк. арк.)

46. Голод А. П. Безпека туризму в регіоні: економічний зміст та структура / А. П. Голод // Теорія і практика сучасної економіки : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (19 листопада 2014 року, м. Черкаси). – Черкаси : ЧДТУ, 2014. – С. 53-55. (0,17 друк. арк.)

47. Голод А. П. Проблеми формування туристичного бренду регіону / А. П. Голод, М. О. Худобіна // Формування інноваційної економіки: світовий досвід та вітчизняні реалії : матеріали Міжнар. наук.-практичної конференції (12-13 грудня 2014 року, м. Херсон). – Херсон : Гельветика, 2014. – С. 159-162. (0,21 друк. арк.) *Особистий внесок: розкрито сутність туристичного брендингу як механізму гарантування безпеки туризму в регіоні (0,15 друк. арк.)*

48. Голод А. П. Усовершенствование подходов к классификации безопасности туризма / А. П. Голод // Проблемы трансформации регионов и городов в современной экономике : материалы семинаров с междунар. участием. – Пермь, 2014. – С. 83–87 (0,25 друк. арк.)

49. Голод А. П. Проблеми розвитку виставкового маркетингу в туризмі в Україні / А. О. Вишнеvsька, А. П. Голод // Наукові засади ресурсозбереження в системі антикризового управління і відтворення економіки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (30–31 січня 2015 року, м. Хмельницький). – Хмельницький : Гельветика, 2015. – Ч. 1. – С. 84-86. (0,17 друк. арк.) *Особистий внесок: охарактеризовано роль виставкового маркетингу як механізму модернізації туристичної сфери регіонів (0,10 друк. арк.)*

50. Голод А. П. Оцінка ризиків туристичних підприємств міста Львова / О. Р. Беднарська, А. П. Голод // Туризм як пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку регіону : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 23-24 квітня 2015 р.). – Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. – С. 165-167. (0,17 друк. арк.) *Особистий внесок: охарактеризовано роль управління ризиками туристичних підприємств у процесах модернізації туристичного бізнесу в регіоні (0,08 друк. арк.)*

51. Голод А. П. Основні загрози економічній безпеці туризму в умовах транскордонного співробітництва / А. П. Голод // Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції : тези V Міжнародного науково-практичного семінару (м. Луцьк, 19 травня 2015 р.). – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2015. – С. 33-36. (0,17 друк. арк.)

52. Голод А. П. Сучасні проблеми розвитку бальнеологічних курортів Львівської області / А. П. Голод, О. М. Мисяк // Актуальні питання економічних наук : збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції

(м. Запоріжжя, 12-13 червня 2015 р.). – Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2015. – Ч. 1. – С. 102-103. (0,13 друк. арк.) *Особистий внесок: розглянуто проблеми функціонування курортної сфери регіону (0,08 друк. арк.)*

53. Голод А. П. Концептуальні засади аналізу факторів безпеки туризму в регіоні / А. П. Голод // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25-26 вересня 2015 р.). – Одеса, 2015. – Ч. 2. – С. 23–25. (0,17 друк. арк.)

54. Голод А. П. Структура та проблеми розвитку етнічного туризму в Україні / А. П. Голод, О. М. Мисяк // Методичні та практичні підходи до вдосконалення результативності політики економічного зростання : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25-26 грудня 2015 р.). – К., 2015. – Ч. 2. – С. 53-56. (0,21 друк. арк.) *Особистий внесок: обґрунтовано сутність і структуру етнічного туризму та його роль у модернізації розвитку туризму в регіоні (0,15 друк. арк.)*

55. Голод А. П. Проблеми та перспективи формування туристичного центру на базі музею-заповідника «Підгорецький замок» / А. П. Голод, І. М. Чехут // Сучасні концепції управління економічним розвитком країни : зб. тез наук. робіт учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22-23 січня 2016 р.). – Одеса, 2016. – Ч. 1. – С. 135–138. (0,21 друк. арк.) *Особистий внесок: розкрито особливості функціонування туристичних центрів регіону (0,15 друк. арк.)*

56. Голод А. П. Історико-культурний потенціал розвитку етнічного туризму в Карпатському регіоні України / А. Голод, О. Мисяк // Історико-культурні пам'ятки Прикарпаття та Карпат – важливі об'єкти в розвитку туризму : зб. матер. IV Регіональної наук.-практ. конф. (Львів, 25 березня 2016 р.). – Львів : ЛІЕТ. – С. 152–157. (0,29 друк. арк.) *Особистий внесок: оцінено історико-культурний потенціал розвитку туризму в Карпатському регіоні (0,18 друк. арк.)*

57. Голод А. П. Соціально-економічні передумови розвитку регіональних туристичних систем України / В. З. Холявка, А. О. Кухтій, А. П. Голод // Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід : Матеріали ювілейної Х міжнар. наук. конф. – Львів, 2016. – С. 464–469. (0,29 друк. арк.) *Особистий внесок: оцінено соціально-економічні передумови модернізації регіональних туристичних систем України (0,10 друк. арк.)*

58. Голод А. П. Підходи до оцінки етнотуристичного потенціалу території / О. М. Мисяк, А. П. Голод // Сучасні тенденції розвитку туризму : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 10 листопада 2016 року). – Миколаїв, 2016. – Ч. 2. – С. 94–96 (0,13 друк. арк.). *Особистий внесок: розроблено методику оцінювання етнотуристичного потенціалу регіону (0,08 друк. арк.)*

АНОТАЦІЯ

Голод А. П. Теоретико-методологічні засади модернізації регіональних туристичних систем. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Чернігівський національний технологічний університет, 2017.

У дисертації розроблено та обґрунтовано теоретико-методологічні засади модернізації регіональних туристичних систем в умовах змін інституціонального середовища та реалізації євроінтеграційного вибору України.

Досліджено економічну сутність і роль туристичних систем у складі регіональної економіки. Узагальнено теоретичні підходи щодо сутності модернізаційної парадигми розвитку туристичних систем. Розроблено методологічні підходи до оцінки стану регіональних туристичних систем на засадах сталого розвитку. Проаналізовано сучасні компоненти регіональних туристичних систем та тенденції їх розвитку у трансформаційний період. Охарактеризовано стан туристичної інфраструктури у складі територіальних суспільних систем та її вплив на модернізаційні процеси. Визначено вплив рівня економічної безпеки на розвиток туристичних систем. Окреслено шляхи удосконалення інституціонального середовища у сфері розвитку туризму в умовах децентралізації владних повноважень. Сформульовано методичні підходи до застосування кластерної моделі розвитку регіональних туристичних систем.

Ключові слова: модернізація, туризм, регіон, система, стратегія, гарантування, безпека, оцінювання, регулювання, просторова структура.

АННОТАЦИЯ

Голод А. П. Теоретико-методологические основания модернизации региональных туристических систем. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – Черниговский национальный технологический университет, 2017.

В диссертации разработаны и обоснованы теоретико-методологические принципы модернизации региональных туристических систем в условиях изменений институциональной среды и реализации евроинтеграционного выбора Украины.

Исследована экономическая сущность и роль туристических систем в составе региональной экономики. Сформулирована дефиниция региональной туристической системы как упорядоченной материально-информационной совокупности взаимосвязанных элементов, объединенной прямыми и обратными связями, саморазвивающейся и саморегулирующейся, существующей как относительно стойкое единое целое благодаря взаимодействию распределения и перераспределения ресурсов, невзирая на то имеются ли они в реальном общественном пространстве, или поступают извне, или продуцируются этой же совокупностью. Разработаны методологические подходы к оценке состояния региональных туристических систем на принципах устойчивого развития, которые заключаются во внедрении современной модернизационной парадигмы регионального развития туризма, которая должна учитывать безопасную составляющую.

Обобщены теоретические подходы относительно сущности модернизационной парадигмы и особенностей ее внедрения в регионах Украины. Модернизация региональных туристических систем рассматривается как институциональная динамика современной экономической системы, целью которой является качественно новое развитие региональной туристической системы благодаря задействованию традиционных и новейших специализаций с использованием знаний, профессиональных возможностей и определенных навыков в соответствии с общественными потребностями и мировыми стандартами, что обеспечит самоподдерживающийся постоянный воспроизводительный процесс под воздействием инновационных факторов.

Усовершенствованы научные подходы к структуризации региональных общественных систем, в рамках которых выделены институциональные, естественно-географические, культурно-исторические и социально-экономические предпосылки, влияющие на воссоздание производительных сил и функционирование современных региональных туристических комплексов. Осуществлен анализ предпосылок и факторов, в частности инновационных, модернизации туристической сферы регионов Украины. Обоснованы научные и прикладные подходы к анализу проблем социализации экономики регионов из позиций приоритетности развития туризма с учетом необходимости усиления влияния территориальных общин на процессы активизации задействования человеческого потенциала на всех таксономических уровнях.

Осуществлен компонентный анализ региональных туристических систем Украины, оценен их потенциал для развития специализированных видов туризма и рекреации. Проанализированы информационные, экологические, социально-культурные и другие аспекты развития туристической сферы регионов государства. Выделены проблемы регионального туристического маркетинга и предложены механизмы их решения. Охарактеризовано состояние инфраструктурной компоненты региональных туристических систем и ее влияние на модернизационные процессы через инновационные доминанты. Обоснована важность задействования механизмов гарантирования безопасного функционирования региональных туристических систем, как одной из доминант их модернизации. Предложены методические подходы к оцениванию уровня безопасности туризма в регионе, которые дали возможность осуществить типизацию региональных туристических систем Украины за предпосылками их модернизации и провести дифференциацию программных целей в рамках стратегического планирования.

Предложены механизмы институционального влияния на процессы модернизации региональных туристических систем в условиях децентрализации властных полномочий. Обосновано направления государственной политики в сфере модернизации региональных туристических систем, с учетом которых разработан углубленный вариант стратегии развития туризма на примере Львовской области. Идентифицированы пространственные закономерности формирования туристического потенциала региональных общественных систем и расширены методические подходы к применению кластерной модели развития региональных туристических систем как опорного каркаса пространственных систем в сфере услуг. Обоснована роль туристической кластеризации как механизма пространственной модернизации туристических систем.

Ключевые слова: модернизация, туризм, регион, система, стратегия, гарантирование, безопасность, оценивание, регулирование, пространственная структура.

SUMMARY

Holod A. P. The Theoretical and Methodological Foundations of Modernization of Regional Tourism Systems. – The manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.05 - the development of productive forces and regional economy. – Chernihiv National University of Technology, 2017.

In the dissertation the theoretical and methodological principles of modernization of regional tourist systems in the conditions of changes of the institutional environment and implementation of the European integration option of Ukraine are developed and substantiated.

The economic essence and role of tourist systems in the structure of the regional economy are investigated. Theoretical approaches to the essence of the modernization paradigm of tourism systems development are generalized. Methodological approaches to the assessment of the status of regional tourism systems on the basis of sustainable development are developed. The modern components of regional tourist systems and their tendencies in the transformation period are analyzed. The state of tourist infrastructure in the composition of territorial social systems and its influence on modernization processes are characterized. The influence of the level of economic security on the development of tourist systems has been determined. The ways of improvement of the institutional environment in the sphere of tourism development in the conditions of decentralization of authorities are outlined. Methodical approaches to application of cluster model of development of regional tourist systems are formulated.

Key words: modernization, tourism, region, system, strategy, guarantee, security, evaluation, regulation, spatial structure.